

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบทนี้จะแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ 2 ข้อ คือ ความรู้เกี่ยวกับ ศูนย์วิทยบริการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์วิทยบริการ

ในหัวข้อนี้จะเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อ ความหมาย ประวัติความเป็นมา หน้าที่ ประโยชน์ ขั้นตอนการดำเนินงาน โครงสร้าง บุคลากร การจัดพื้นที่ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนงบประมาณและการสนับสนุนด้านการเงิน

การเรียกชื่อศูนย์วิทยบริการ

ศูนย์วิทยบริการเป็นแหล่งวิชาการความรู้ที่สถาบันการศึกษาทุกระดับ ควรให้ความสนใจและสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง ศูนย์นี้เป็นการประยุกต์รวมหน่วยงานสองแห่งคือ ห้องสมุดและศูนย์โสตทัศนศึกษา เข้าด้วยกัน การเรียกชื่อโดยตัดชื่อใดชื่อหนึ่งออกไปจึงเกิดปัญหา จึงได้ตั้งชื่อใหม่ให้เหมาะสมและเพื่อพยายามที่จะอธิบายหน้าที่ของหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ให้แจ่มชัดว่ามีหน้าที่บริการเน้นในด้านใด ด้วยเหตุนี้จึงพบชื่อต่าง ๆ กันในหนังสือและวารสารทางค่านับรรณารักษศาสตร์และโสตทัศนศึกษา ซึ่งความจริงแล้วชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็มุ่งหมายที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นทั้งสิ้น

สุเวช ฌ หนองคายได้รวบรวมชื่อที่ใช้เรียกหน่วยงานนี้ คือ

ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center)

ศูนย์แหล่งวัสดุการเรียน (Learning Materials Resource Center)

ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center)

ศูนย์วัสดุ (Material Center)
 ห้องสมุดแหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources Library)
 ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center)
 ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center)
 ศูนย์การเรียนรู้ (The Learning Center)
 ศูนย์แหล่งวัสดุ (Resource Materials Center)
 ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center)
 ห้องสมุดแบบเรียน (Textbook Library)
 ห้องสมุดวัสดุอุปกรณ์อเนกประสงค์ (Multi - Media Library)
 ห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory)
 ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)
 ห้องสมุดหลักสูตร (Curriculum Library)
 ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resource Center)
 ศูนย์หลักสูตร (Curriculum Center)¹

วอเรน บี ฮิกส์ (Warren B. Hicks) ให้ความเห็นในเรื่องการเรียกชื่อ ศูนย์นี้ไว้ว่า การตั้งชื่อจะเน้นให้เห็นถึงหน้าที่และบริการที่ต่างกัน ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือเรียกย่อ ๆ ว่า IMC) กำเนิดขึ้นก่อน มีหน้าที่จัดวัสดุที่จำเป็นให้คณะครูสำหรับสอนนักเรียนเป็นกลุ่ม ไม่มีบริการนักเรียนเป็นรายบุคคล เมื่อวัสดุและเครื่องมือได้รับการพัฒนาให้ใช้เป็นรายบุคคลได้ จึงจัดบริการให้เป็นรายบุคคลและเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center หรือ EMC) เพื่อเน้นบริการให้ชัดว่าบริการทั้งครูและนักเรียน ส่วน

¹สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 11-12.

ศูนย์การเรียนรู้ (The learning Center) เป็นการเน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
ตัวต่อตัว เป็นการตัดสินใจว่าเด็กแต่ละคนควรเรียนอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์และสะดวก
มากที่สุด และศูนย์แหล่งวิทยากร (Resource Center) เป็นการบอกให้รู้ว่าไม่เพียง
แต่วัสดุเท่านั้น แต่รวมถึงวิทยากรที่เป็นประโยชน์ต่อห้องสมุดด้วย¹

ส่วน วิลเลียม ซี มิลเลอร์ (William C. Miller) ให้ความเห็นเรื่องชื่อ
ว่า

... ไม่ว่าจะเรียก IMC ว่า "Material" หรือ "Curriculum
Laboratory" หรือ "Learning Resources Library" หรืออะไร
ก็ตามที่ แต่จุดประสงค์ของศูนย์นี้คือ ช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนให้สมบูรณ์
ด้วยเครื่องมือทางการเรียนที่จัดหาได้ด้วยประสบการณ์และแหล่งความรู้แก่ผู้เรียน²

ในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการในลักษณะดังกล่าวขึ้นและมีชื่อต่างกันคือ
กรมสามัญศึกษา เรียกศูนย์วิชาการ (Curriculum Center) กรมวิชาการ เรียก
ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center) และกรมการฝึกหัดครู
เรียกว่า ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)³

¹Warren B. Hicks and Alma M. Tillin, Developing Multi-Media
Libraries (New York : R.R. Bowker Company, 1970), pp. 4-5.

²William C. Miller, "Role and Function of the Instructional
Materials Center" Instructional Materials Centers Selected Readings,
ed. Neville P. Pearson and Laciens Butler. (Minneapolis, Minn :
Burgess, 1969), p. 7.

³สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย," หน้า 17.

พันทิพา มีแต่ัมให้ความเห็นเรื่องชื่อศูนย์ไว้ว่า

ห้องสมุดซึ่งรวมสื่อการศึกษาทุกประเภทไว้ เราอาจเรียกว่า "ศูนย์บริการทางวิชาการ" หรือศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media Center) หรืออาจกำหนดเรียกชื่ออื่นใดตามความเหมาะสมก็ได้ ในวิทยาลัยครูหน่วยงานที่ใกล้เคียงกับศูนย์ดังกล่าว และวิทยาลัยครูจำนวนมากดำเนินงานอยู่แล้ว ได้แก่ ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)¹

เสริมศรี ไชยสร ให้คำแปล "Learning Center" หรือ "Learning Resource Center" ว่า "ศูนย์การเรียนรู้" เพราะเป็นจุดรวมสำหรับการเรียนรู้ที่พิเศษกว่าปกติ²

สุนันท์ ปัทมาคม เห็นว่าน่าจะใช้คำ "ศูนย์วิทยบริการ" เพราะเป็นความหมายที่ถูกต้องและตรงกับหน้าที่ของงานมากที่สุด³

ในปี 2521 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เสนอทบวงมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้น โดยรวมหน่วยงานสำคัญ ๆ คือ หอสมุดกลาง ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา โดยให้เหตุผลว่าการจัดรวมหน่วยงานบริการทุกแขนงเข้าด้วยกันนี้ จะทำให้การวางแผนดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยแก้ปัญหาการซ้ำซ้อนในการบริการ การขาดแคลนงบประมาณ และการหย่อนประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยกำหนดชื่อไว้ว่า "ศูนย์บริการทางวิชาการ" แต่

¹ พันทิพา มีแต่ัม, "ความสัมพันธ์ในการดำเนินงานระหว่างห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษาในวิทยาลัยครู" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 5.

² เสริมศรี ไชยสร, "ที่เรียกว่า Learning Center นั้นคืออะไร," ข่าวสารสำนักหอสมุด ม.ช. 4 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2523): 2.

³ สุนันท์ ปัทมาคม, "แนวความคิดในการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการในสถาบันการศึกษา," วารสารวิทยบริการ 2 : 1-2 (กุมภาพันธ์ 2523): 50.

พ.ร.บ. จุฬาลงกรณ์ที่ ๒๕๒๖ ไม่เอื้อให้จัดตั้งในรูปของศูนย์ จึงใช้ชื่อหน่วยงานระยะแรกว่า สถาบันคือ สถาบันวิทยบริการ มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันนี้ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2521¹

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า คำที่ใช้เรียกชื่อหน่วยงานนี้มีความแตกต่างกันไป เพราะต้องการอธิบายหน้าที่ที่แตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งและตามความจำเป็นในการจัดการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามแม้ชื่อจะมีความสับสนกันแต่ก็มีจุดหมายที่แน่ชัดคือ เป็นแหล่งรวมวิทยาการ เครื่องมือที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากมีชื่อเรียกศูนย์นี้แตกต่างกันมาก เพื่อความสะดวกในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำ "ศูนย์วิทยบริการ" ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ใช้เป็นชื่อของสถาบันที่มีขอบข่ายหน้าที่ลักษณะเดียวกัน เพราะเห็นว่ามีความเหมาะสมและแทนความหมายได้ครอบคลุมดี

ความหมายของศูนย์วิทยบริการ

ได้มีผู้นิยามความหมายของศูนย์วิทยบริการไว้หลายท่านด้วยกัน และส่วนมากมีลักษณะคล้าย ๆ กัน อาจแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตามความคิดเห็นของผู้คนว่า ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของศูนย์วิทยบริการนี้ไว้ เพื่อจะได้ทราบถึงแก่นแท้ที่สำคัญของศูนย์ ดังนี้

พจนานุกรมทางการศึกษาให้ความหมายของห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร

(Curriculum Materials Laboratory) และชื่ออื่นที่มีความหมายเหมือนกันไว้ ดังนี้

ห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory) เป็นแผนกหนึ่งอยู่ในห้องสมุด เป็นสถานที่หรือเป็นหน่วยงานที่แยกออกมา แต่ยังคงอยู่ในโรงเรียนหรือวิทยาลัย จัดเตรียมเครื่องมือช่วยสอน เช่น หนังสือเรียนของ

¹ กำนัด มงคลกุล, "ความเป็นมาของสถาบันวิทยบริการ," วารสารวิทยบริการ

ประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา โครงการสอน แบบทดสอบ จุลสาร ภาพ ฟิล์มสตริป สไลด์ และวัสดุอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมการสอน มีความหมายเหมือนกับศูนย์วัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Center) ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum laboratory) ห้องสมุดหลักสูตร (Curriculum Library) ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center) ห้องสมุดแบบเรียน (Textbook Library)¹

เฮเลน อี ซาวเดอร์ (Helen E. Saunders) ให้ความหมายไว้ว่า

ศูนย์ทรัพยากร (Learning Resources Center) เป็นศูนย์สำหรับโรงเรียนซึ่งจัดตารางสอนแบบยืดหยุ่น มีการจัดนักเรียนเข้ารับการสอนเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มย่อยเพื่อปรึกษาหารือกัน อย่างน้อยที่สุด 40 เปอร์เซ็นต์ของตารางสอนในรอบสัปดาห์ที่จัดไว้เพื่อศึกษาตามลำพัง การศึกษาแบบนี้จะประสบผลสำเร็จได้ดี วัสดุการเรียนทุกชนิดจะต้องรวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ศูนย์ทรัพยากรแต่ละศูนย์จัดแบ่งพื้นที่เป็น 2 บริเวณ คือ สำหรับนักศึกษาเล่าเรียนและสำหรับปฏิบัติงาน เช่น ศูนย์ทรัพยากรวิทยาศาสตร์ (Science Resource Center) มีหนังสือและวารสารทางด้านวิทยาศาสตร์ เทป ฟิล์มสตริป ชุดอุปกรณ์ (Kits) แบบเรียนสำเร็จรูป (Programmed Texts) เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉาย และอื่น ๆ ซึ่งสามารถใช้ได้เป็นรายบุคคล บริเวณสำหรับปฏิบัติงานคือ สถานที่ที่นักเรียนทำการทดสอบ จัดทำวัสดุ อุปกรณ์ ประชุมปรึกษาหารือระหว่างนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครู นักเรียนกับบรรณารักษ์ หรือผู้ช่วยสอน และครูกับบรรณารักษ์ซึ่งเป็นผู้นิเทศศูนย์²

สมาคมห้องสมุดอเมริกาและสมาคมการศึกษาแห่งชาติ ให้ความหมายไว้ว่า

ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center) เป็นชื่อที่ใช้ใน Standard for School Media Programs ซึ่งให้ความหมายไว้ว่าเป็นศูนย์การเรียนในโรงเรียนที่มีทั้งสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุเคลื่อนที่จำเป็น และให้บริการโดยผู้ชำนาญ วัสดุอุปกรณ์การศึกษา

¹ Carter V. Good, The Dictionary of Education, 2d ed. (New York : Mc Graw-Hill Book Co., 1959), p. 309.

² Helen E. Saunders, The Modern School Library : Its Administration as a Material Center, (New York : The Scarecrow Press, 1968), p. 137.

(Media Specialists) ซึ่งครูและนักเรียนสามารถใช้เป็นประโยชน์ได้¹

จุฑารัตน์ วาศริท ให้ความหมายของห้องปฏิบัติการหลักสูตร ซึ่งมีลักษณะ เช่นเดียวกับศูนย์วิทยบริการไว้ว่า

... เป็นห้องที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์หลายชนิดอันจะเป็นประโยชน์แก่ นิสิต นักศึกษา ครู และศึกษานิเทศก์ ในการเรียนการสอนและการแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรต่าง ๆ ทั้ง ภายในและภายนอกโรงเรียน ห้องปฏิบัติการหลักสูตรควรจะเป็นห้องที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาใช้ กล่าวคือ มีวัสดุครบครัน มีกิจกรรมดำเนินไปเป็นประจำ ได้แก่ การวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรชั้นต่าง ๆ เป็นต้น มีสิ่งใดที่จะต้องแก้ไข เพิ่มเติม หรือปรับปรุง หรือมีกิจกรรมอื่น ๆ อะไรบ้างที่จะช่วยส่งเสริมหลักสูตรให้เหมาะสม และดียิ่งขึ้น หรือผลดีคู่มือเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของชั้นต่าง ๆ วิชาต่าง ๆ ออกมาอย่างละเอียด มีการทดลองใช้และนำมาแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น หมุนเวียนอยู่เสมอ เช่นนี้เป็นประจำ²

กรมสามัญศึกษาให้ความหมายของศูนย์วิชาการ ซึ่งมีลักษณะ เช่นเดียวกับศูนย์ วิทยบริการไว้ ดังนี้

... เป็นแหล่งที่ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา ผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับการ ศึกษา มาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการสอนและการดำเนินงาน ศูนย์วิชาการเป็นแหล่ง ที่มาของโสตทัศนวัสดุและ เครื่องอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการเสริมสร้าง การเรียนการสอนให้ดีขึ้น³

¹ American Library Association and National Education Association, Standards for School Media Programs, (Chicago : American Library Association, 1969), XI.

² จุฑารัตน์ วาศริท, "การศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 34.

³ สำนักงานภาคศึกษา 5 ราชบุรี, เอกสารการประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้ง ศูนย์วิชาการ (ราชบุรี : สำนักงานภาคการศึกษา 5, 2512), หน้า 5.

สุเวช ฌ หนองคาย อธิบายความหมายของศูนย์นี้ไว้ว่า

... เป็นแหล่งรวมวิทยาการทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช่สิ่งพิมพ์ รวมทั้งเครื่องมืออื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ของครู นักเรียน ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารการศึกษาและผู้สนใจทั่ว ๆ ไป โดยมีบรรณารักษ์และผู้อำนวยการโสตทัศนศึกษา ทำงานร่วมกันตัดสินใจร่วมกันในการจัดหา การดำเนินงานต่าง ๆ และแบ่งงานกันรับผิดชอบตามความชำนาญที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับการศึกษามาในสาขาวิชานั้น ๆ และมีบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถ เป็นผู้อำนวยการศูนย์ เป็นการรวมวัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนการเรียนทั้ง เป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล เพื่อให้การศึกษาบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้¹

สุนันท์ ปัทมาคม ให้ความเห็นว่า

ศูนย์วิทยบริการคือ ที่รวมของแนวความคิดและสื่อประสมในรูปแบบต่าง ๆ เป็นสถานที่สำหรับเก็บใช้ และแจกบริการสื่อการสอนให้แก่หน่วยงาน สถาบัน บุคคล ซึ่งประกอบด้วยผู้สอน ผู้เรียน ทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล นอกจากนี้ยังเป็นที่ยรวมของโสตทัศนอุปกรณ์และวัสดุต่าง ๆ เป็นต้นว่า ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป แผ่นโปร่งใส สไลด์ เทปเสียง เทปบันทึกภาพ แผ่นเสียง ไมโครฟิล์ม แผ่นที่ รูปภาพ แผ่นปลิว นิตยสารและหนังสือ นอกจากนี้ ศูนย์วิทยบริการจะใช้เป็นสถานที่ที่ผู้สอน และผู้เรียนมาใช้ร่วมกัน และมีสถานที่ให้ผู้เรียนได้มาศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ²

จุฑารัตน์ แพส ให้ความหมายไว้สั้น ๆ ว่าเป็นหน่วยงานที่ให้บริการทางวิชาการ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น³

¹ สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" หน้า 17.

² สุนันท์ ปัทมาคม, "แนวความคิดในการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการในสถานการศึกษา," หน้า 50.

³ จุฑารัตน์ แพส, "จากห้องสมุดไปสู่ศูนย์วิชาการ," วารสารวิทยบริการ

ในเอกสารการสอนชุดวิชา เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษาให้ความหมายคำนี้ไว้ว่า ศูนย์สื่อการศึกษา หรือ Educational Media Center เป็นคำใหม่สำหรับวงการศึกษาคือ ควบแต่เดิมใช้ชื่ออย่างอื่นเป็นศูนย์โสตทัศนศึกษาบ้าง หรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษบ้าง แต่ความหมายและกิจกรรมขององค์กรมีลักษณะเดียวกัน คือเป็นหน่วยงานวางแผน ผลิต และบริการสื่อการศึกษาให้แก่หน่วยงานการศึกษาและบุคคลในระดับและระบบการศึกษาต่าง ๆ ศูนย์สื่อการศึกษานี้แต่เดิมนั้นทำหน้าที่เพียงการให้บริการเท่านั้น อาจมีขนาดเล็กเพียงห้องเก็บอุปกรณ์และวัสดุการศึกษาที่สถาบันการศึกษาจัดหาซื้อหรือครูอาจารย์จัดทำขึ้น แล้วนำมาเก็บรวบรวมไว้ใช้ แต่บางสถาบันอาจขยายงานของศูนย์นี้ให้ใหญ่โต มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหา และผลิตสื่อการศึกษาบริการผู้ใช้ก็ได้¹

จะเห็นว่า คำจำกัดความของศูนย์วิทยบริการนี้แตกต่างกันไปบ้างแต่มีจุดหมายที่เด่นชัด คือ เป็นแหล่งรวมวิทยาการทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช้สิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการ ที่มีความจำเป็นและส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีบุคลากรของศูนย์ซึ่งมีความรู้ ความชำนาญในด้านโสตทัศนศึกษาและบรรณารักษศาสตร์ เป็นผู้จัดบริการให้แก่ นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้สนใจทั่ว ๆ ไปได้มาใช้บริการ โดยสนับสนุนการเรียนทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล เพื่อให้การศึกษาบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

ประวัติความเป็นมา

แนวความคิดการจัดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนหรือศูนย์วิทยบริการนี้ เป็นของนักการศึกษากลุ่มประสบการณ์ก้าวหน้าซึ่งมีความเชื่อว่า ประสบการณ์

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2523), หน้า 260.

จะนำนักเรียนไปสู่การเรียนรู้และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการลงมือกระทำหรือประสบการณ์ด้วยตนเอง โรงเรียนจึงควรจัดหาบรรยากาศและสร้างสถานการณ์ที่จะให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ เพื่อหาประสบการณ์ด้วยตนเอง

การจัดห้องเรียนที่ถือประสบการณ์จากกิจกรรมนี้เริ่มตั้งแต่ ค.ศ.1896 เมื่อจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้สร้างโรงเรียนปฏิบัติการ (Laboratory School) ที่เมืองชิคาโกในมลรัฐอิลลินอยส์ การจัดห้องเรียน เปลี่ยนจากการจัดโต๊ะเรียนแถวหันหน้าเข้าหาครูมาเป็นการแบ่งโต๊ะเรียนเป็นกลุ่มและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนมากขึ้น วิธีการของจอห์น ดิวอี้ แม้จะไม่แพร่หลายมากนักก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าเป็นผู้นำทางการนำแนวคิดนี้มาใช้ ในปี ค.ศ.1967 มหาวิทยาลัยเซาเทิร์นแคลิฟอร์เนีย (Southern California University) ในลอสแอนเจลิส ได้ทำการทดลองปรับปรุงระบบศูนย์การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การทดลองได้เสร็จสิ้นลงเมื่อปี ค.ศ.1972 หลังจากนั้นได้มีการนำระบบศูนย์การเรียนไปใช้กันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา¹

การจัดศูนย์การเรียนสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ที่มีพบกันมากมี 4 ประเภท คือ

1. ศูนย์การเรียนเอกเทศ เป็นศูนย์การเรียนที่แยกเป็นอิสระออกจากห้องเรียน เช่น ศูนย์การเรียนครู เป็นศูนย์การเรียนที่ใช้เป็นห้องปฏิบัติการวิธีสอน เหมาะสำหรับสถาบันฝึกหัดครู อาจจัดในสถาบันเอง หรือในโรงเรียนที่มีนักศึกษาฝึกสอนประจำอยู่ก็ได้ ควรเป็นห้องเอกเทศ มีวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม ศูนย์การเรียนสำหรับครูนี้แยกเป็น 2 ส่วน คือ ศูนย์การผลิต เพื่อปฏิบัติการผลิตสื่อการสอนต่าง ๆ และห้องปฏิบัติการสอน สำหรับทดลองการสอนหรือสื่อต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้น

¹ ลัดดา สุขปรีดิ์, เทคโนโลยีการเรียนการสอน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2523), หน้า 37.

2. ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน เป็นการดัดแปลงห้องเรียนธรรมดา โดยจัดเป็นศูนย์วิชาการต่าง ๆ ไว้ข้างผนังห้อง หรือมุมห้อง โดยมีสื่อการสอนหรือกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาหรือค้นคว้าตามวิชาการต่าง ๆ เช่น ศูนย์ศิลปะ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์สังคมศึกษา ฯลฯ เป็นต้น นักเรียนจะหาความรู้จากศูนย์ได้ในยามว่างเป็นส่วนใหญ่

3. การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงห้องเรียนธรรมดาที่ครูเป็นผู้สอน มาเป็นศูนย์กิจกรรมที่นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันภายในศูนย์ และสามารถประเมินผลงานของตนเองได้ ตามประสบการณ์และเนื้อหาที่ครูกำหนดไว้ให้การจัดห้องเรียนแบบนี้อาศัยพื้นฐานของทฤษฎีการใช้สื่อประสมและกระบวนการกลุ่ม เป็นบูรณาการใช้สื่อการสอนชนิดต่าง ๆ และกลุ่มกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา และฝึกฝนพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนให้มากที่สุด

4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ เป็นเด็กหรือผู้สูงอายุ เข้าศึกษาหาความรู้ได้ การเรียนอาจเรียนจากโปรแกรมการสอนซึ่งจัดไว้ในรูปชุดการสอนรายบุคคลตามหมวดหมู่ของเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ หรือจากกิจกรรมอื่น ๆ ที่ศูนย์จะเป็นผู้จัดให้ โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ที่ปรึกษา¹

จะเห็นได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้มีหลายรูปแบบ และสามารถจัดทำได้ในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ และความเหมาะสมในแต่ละสถาบัน สำหรับสถาบันฝึกหัดครู ศูนย์การเรียนรู้ที่สมควรจะดำเนินการจัดตั้งมากที่สุด คือศูนย์การเรียนรู้ เอกเทศซึ่งเป็นศูนย์อิสระใช้สำหรับเก็บรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ บริการจัดหาวัสดุเพื่อประกอบเป็นสื่อการสอนอย่างง่าย อีกทั้งเป็นสถานที่สำหรับทดลองการสอนหรือการใช้สื่อต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นของครูอาจารย์และนักศึกษาฝึกสอน ในศูนย์นี้จะประกอบด้วยมุมต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ มุมชุดการสอน มุมสื่อดัดแปลง และมุมกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะเสริมบรรยากาศให้แก่อาจารย์และนักศึกษาครู

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, หน้า 34-

ตามข้อเท็จจริงแล้วการจัดศูนย์ดังกล่าวนี้มีใช้เรื่องใหม่สำหรับสถาบันฝึกหัดครู
เลย เพราะได้มีการประชุมจัดตั้งศูนย์ลักษณะนี้เมื่อ วันที่ 2-3 มีนาคม 2505 ณ ศูนย์
วิชาการพญาไท ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 8 คน คือ

1. นางฉวีวรรณ	จิ่งเจริญ	วิทยาลัยครูพิษณุโลก	ประธาน
2. นางประทุมพร	อมาตยกุล	วิทยาลัยครูเชียงใหม่	
3. นายสมพงษ์	สอนสุภาพ	วิทยาลัยครูมหาสารคาม	
4. นายทัศน	ทัศนยานนท์	วิทยาลัยครูอุบลราชธานี	
5. นายชัชวาล	อริยมูล	วิทยาลัยครูนครราชสีมา	
6. นายสมัย	ทิพย์ธารา	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 6	
7. นายเฉลิม	สิงห์น้อย	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 7	
8. นายประกอบ	ระกิติ	วิทยาลัยครูอุตรธานี	เลขานุการ ¹

ผลการประชุมกลุ่มที่สำคัญคือ การเขียนโครงการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับ
ฝึกหัดครู ซึ่ง สุเวช ณ หนองคาย ได้สรุปเกี่ยวกับ ความมุ่งหมาย หน้าที่และบริกา
บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ และการเงินไว้ ดังนี้

ก. ความมุ่งหมาย

1. เพื่อสนองความต้องการของวิทยาลัยในการศึกษาค้นคว้าและการจัด
กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะ เป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพทางการศึกษา
2. เพื่อ เป็นแหล่งช่วยอบรมครูประจำการ
3. เพื่อ เป็นแหล่งให้ความร่วมมือกับโครงการต่าง ๆ ของกระทรวง
ศึกษาธิการในการจัดการสัมมนาว่าด้วยหลักสูตร

¹"รายงานการประชุมหมวด เรื่องการจัดตั้ง Curriculum Laboratory
ระดับฝึกหัดครู" (2-3 มีนาคม, 2505) (อัดสำเนา) อ้างถึงใน สุเวช ณ หนองคาย
"การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย".

4. เพื่อเป็นแหล่งประสานงานและให้ความร่วมมือช่วยเหลือ โรงเรียนฝึกหัดครูและโรงเรียนอื่น ๆ ในด้านปรับปรุงการเรียนการสอน

ข. หน้าที่และบริการ

1. เป็นแหล่งช่วยการปฐมนิเทศนักเรียนของวิทยาลัยครูก่อนออกทำการฝึกสอน
2. เป็นแหล่งค้นคว้า ทดลอง ปรับปรุงการสอนตามหลักสูตรโดยอาศัยโรงเรียนสาธิต หรือโรงเรียนอื่นที่นักเรียนออกไปฝึกสอน
3. ให้บริการแก่อาจารย์ในวิทยาลัยในด้านการปรับปรุงวิธีสอน โครงการสอน ตลอดจนการค้นคว้าทดลอง
4. เป็นสถานที่สำหรับใช้ประชุม ปรึกษาหารือของอาจารย์ ครูและนักเรียนฝึกสอน
5. เป็นสถานที่แสดงผลงานดีเด่นของอาจารย์ นักเรียนวิทยาลัยครู
6. เป็นแหล่งให้ความร่วมมือและช่วยเหลือโรงเรียนฝึกหัดครูที่สังกัดอยู่ในเขตการศึกษานั้น
7. เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น การทำอุปกรณ์แนะนำการฝึกสอน เป็นต้น
8. เป็นแหล่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่ศูนย์โครงการพัฒนาการศึกษา (ค.พ.ศ.) และศูนย์พัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค (พ.ศ.ภ.) ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและการสัมมนาหลักสูตร
9. เป็นแหล่งแนะนำ เผยแพร่วัสดุ เอกสาร และอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวิทยาลัยครู ซึ่งเห็นว่าเป็นประโยชน์และมีคุณค่าในการศึกษา
10. เป็นแหล่งให้ข้อ เสนอแนะในการประเมินคุณค่าของวัสดุที่จะจัดซื้อเพื่อใช้ประกอบการสอนในวิทยาลัย
11. เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแบบเรียน ประมวลการสอนหลักสูตรและอื่น ๆ ของนักเรียนวิทยาลัยครู

ค. บุคลากร

คณะผู้วางนโยบาย ควรประกอบด้วยอาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ
วิทยาลัยครู ผู้ที่คัดเลือกมาจากอาจารย์ประจำวิชา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิต
คณะผู้ดำเนินงาน ควรประกอบด้วยหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ผู้ช่วย
ผู้ดำเนินงาน 1 คน และเจ้าหน้าที่ประจำอย่างน้อย 1 คน นอกจากนี้ควรมีนักเรียน
ช่วยงานที่กำลังเรียนวิชาห้องสมุดหรือโสตทัศนศึกษามาช่วยงานด้วย

ง. อาคารสถานที่

ถ้าสามารถจัดเป็นเอกเทศได้ ควรจะจัดทำตามแบบแปลนที่เสนอไว้ ถ้า
ไม่มีอาคารเอกเทศ ก็ควรดัดแปลงห้องเรียนที่มีอยู่ให้เป็นศูนย์ตามความเหมาะสม

จ. วัสดุครุภัณฑ์

ต้องจัดให้มีทั้งสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ เครื่องมือโสตทัศนศึกษา เครื่องมือ
สำหรับการผลิต และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ฉ. การเงิน

เงินอาจได้มาจากงบประมาณของกรมการฝึกหัดครู เงินบำรุงการศึกษา
ของวิทยาลัย และเงินรายได้อื่น ๆ¹

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยของ จุฑารัตน์ วาสุวิธ เมื่อ พ.ศ.2512
เรื่องการศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย ได้ผลสรุปว่า
ห้องปฏิบัติการหลักสูตรส่วนมากมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อ เป็นแหล่งศึกษากันคว่ำ และเตรียม
การสอนของอาจารย์และนักศึกษาฝึกสอน สถานที่ตั้งส่วนมากเป็นอาคารเอกเทศ หรือเป็น

¹ สุเวช ณ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" หน้า 133-

ส่วนหนึ่งของห้องสมุด กิจกรรมและบริการที่ใช้มากคือ การรวบรวมและจัดวัสดุหลักสูตร บริการยืม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเตรียมการสอน และการศึกษาหลักสูตร ผู้บริหารงาน ส่วนใหญ่เป็นบรรณารักษ์ วัสดุหลักสูตรที่มีคือ แบบเรียนและคู่มือครูมากที่สุด บุคคลที่เข้า ใช้ศูนย์มากที่สุดคือนักศึกษาฝึกสอน และปัญหาที่ปรากฏคือ ใช้งบประมาณน้อย¹

ห้องปฏิบัติการหลักสูตรก็ได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งและดำเนินการในวิทยาลัยครู ต่าง ๆ โดยจัดดำเนินการตามนโยบาย และเปิดบริการแก่อาจารย์ นักศึกษาของวิทยาลัย เรื่อยมา แต่งานดังกล่าวก็มิได้พัฒนาเท่าที่ควร และในระยะหลังได้มีการ เปลี่ยนระบบงาน บริหารของวิทยาลัย เพื่อเลื่อนวิทยฐานะ เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาถึงระดับปริญญาตรี ประกอบกับวิทยาการทางเทคโนโลยีทางการศึกษาได้พัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น จึงมีการ เปลี่ยน งานบริการออกเป็นแผนกต่าง ๆ งานบริการของห้องปฏิบัติการหลักสูตรจึงถูกแยกออกไปสู่ แผนกโสตทัศนศึกษา แผนกหอสมุด ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์บริการการสอนและเทคโนโลยี ทางการศึกษา ภาควิชาหลักสูตร แนวความคิดเดิมในการผสมผสาน เอกสารและอุปกรณ์ การศึกษาต่าง ๆ ไว้ในแหล่งเดียวกันจึงถูกละเลยไป

ในปี พ.ศ.2523 วิทยาลัยครูสวนสุนันทาโดยการสนับสนุนของกรมการฝึกหัดครู ได้จัดตั้ง "ศูนย์การศึกษาฝึกหัดครู" (Teacher Education Center) ณ วิทยาลัยครู สวนสุนันทา มีลักษณะเป็นศูนย์การเรียนครูประเภทหนึ่ง ที่มุ่งจัดสภาพแวดล้อมการเรียนที่ เปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษาครูได้เข้ามาค้นคว้าหาความรู้ ผลิตสื่อการสอน ทดสอบ วิธีสอนและวิธีการใช้สื่อการสอนแบบใหม่ ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้จริง² จุดประสงค์สำคัญ ประการหนึ่งของศูนย์นี้คือ การเก็บรวบรวมและบริการชุดฝึกครู ซึ่งโครงการ NTR หรือ

¹ จุฑารัตน์ วาศวิท, "การศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย" หน้า ง-จ.

² ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, หน้า 134.

โครงการเตรียมครูสำหรับนวัตกรรมการศึกษา¹ (Non-Traditional Roles of Teachers) จัดทำขึ้น

ศูนย์การศึกษาฝึกหัดครู ของวิทยาลัยครูสวนสุนันทา จึงเป็นตัวอย่างของศูนย์การเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นในวิทยาลัยครูได้เป็นอย่างดี ศูนย์นี้จัดทำเป็นศูนย์ที่เน้นทางด้านการศึกษาทางประสบการณ์วิชาชีพครู มีได้เน้นวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ก็นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู จากระบบการสอนแบบดั้งเดิมออกมาสู่ระบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

หน้าที่ของศูนย์วิทยบริการ

สุเวช ฌ หนองคาย รวบรวมหน้าที่ของศูนย์วิชาการไว้สรุปได้ดังนี้

1. บริการให้คำปรึกษาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้แหล่งวัสดุ
2. สอนการใช้วัสดุทั้งสิ่งตีพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ
3. ผลิตวัสดุใหม่ ๆ ตามความต้องการของครูและนักเรียน
4. เป็นศูนย์แลกเปลี่ยน หมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์การสอน เครื่องมือและสิ่งอื่นๆ
5. ให้ข่าวสารการพัฒนาใหม่ ๆ ทางการศึกษาแก่โรงเรียน
6. เป็นแหล่งประสานงานทางด้านวิชาการ ตลอดจนดำเนินการอบรมทางวิชาการ
7. ช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร
8. ร่วมกับหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ ทดลอง และประเมินคุณค่าอุปกรณ์
9. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ศูนย์

¹โครงการ NTR นี้ได้รับทุนจาก TDRC (The International Development Research Center) แห่งเมืองออกตาวา ประเทศแคนาดา ร่วมกับศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (INNOTECH) ศูนย์นี้มีหน้าที่ผลิตชุดการฝึกหัดครู (TPP) สำหรับฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาในโครงการนวัตกรรมทางการศึกษา

10. ประเมินผลงานของศูนย์¹

ยอร์ช คัลลิ่ง (George Culling) กล่าวถึงหน้าที่ของศูนย์ช่วยการเรียนการสอนของครูในประเทศอังกฤษว่า แต่ละศูนย์จะมีโปรแกรม ลักษณะและหน้าที่จัดงานแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับครูในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งบุคลิกลักษณะความสนใจของหัวหน้าศูนย์ และมีหน้าที่หลัก ๆ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรซึ่งครูแต่ละท้องถิ่นประชุมปรึกษาและพิจารณำไปใช้
 2. การอบรมครู โดยเฉพาะครูก่อนเริ่มสอน จะช่วยเตรียมครูใหม่ได้อย่างดี
 3. กิจกรรมด้านสังคม เป็นที่ประชุมพบปะของครูทุกระดับ ตลอดจนผู้ที่อยู่ในวงการศึกษ อาทิ ศึกษานิเทศก์ ผู้ตรวจการศึกษา มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
 4. การประชุมกลุ่มวิชาชีพ คือการประชุมครูเฉพาะสายวิชา
 5. บริการด้านข้อยืม อุปกรณ์ สื่อการสอนต่าง ๆ ให้ครูยืมไปใช้
 6. บริการด้านจัดสำเนาพวกสื่อการสอนต่าง ๆ
 7. ศูนย์วิทยากร รวบรวมสื่อการสอนทุกประเภท ทั้งสิ่งพิมพ์ อุปกรณ์ เครื่องฉาย फिल्म เทป บทเรียนสำเร็จรูป ฯลฯ เป็นที่ศึกษาเฉพาะบุคคล สถานที่สำหรับฝึกทำสื่อการสอนง่าย ๆ พร้อมทั้งมีวัสดุบริการด้วย
 8. ศูนย์แสดงนิทรรศการ จัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ หมุนเวียนไป²
- วรกิจ วัดเขาลงาม สรุบบทบาทและหน้าที่ของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาไว้ ดังนี้

1. สืบหาและประเมินค่าวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
2. เลือหาและจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับงาน

¹ สุเวช ฆ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" หน้า 18-19.

² ยอร์ช คัลลิ่ง, "ศูนย์ช่วยการเรียนการสอนของครู" วารสารครูศาสตร์

3. ผลิตอุปกรณ์การสอนตามความต้องการ
4. จัดแยกหมวดหมู่โสตทัศนูปกรณ์เพื่อให้ใช้สะดวก
5. เก็บและรักษาโสตทัศนูปกรณ์อย่างเป็นระบบและมีระเบียบ
6. จัดระบบการบริการให้จอง จ่าย-รับ โสตทัศนูปกรณ์
7. บำรุง รักษา และซ่อมแซมโสตทัศนูปกรณ์
8. จัดบริการการให้คำปรึกษา แนะนำ และประชาสัมพันธ์
9. ให้การอบรมผู้สอน ให้รู้จักผลิตและใช้โสตทัศนูปกรณ์
10. ศึกษา ค้นคว้า วิจัยทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
11. ติดตามและประเมินผลงานของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นระยะ ๆ¹

สุนันท์ ปัทมาคม เสนอหน้าที่สำคัญ ๆ ของศูนย์วิทยบริการ สรุปได้ดังนี้

1. จัดการหาและดำเนินการผลิตสื่อการสอน
2. ให้ความช่วยเหลือในการคัดเลือกวัสดุสื่อการสอน
3. เก็บรวบรวมและสะสมวัสดุ สื่อการสอน
4. จัดแยกประเภทและหมวดหมู่ ตลอดจนทำบัญชีรายชื่อ
5. ให้คำปรึกษาและแนะนำผู้เรียน เป็นรายบุคคล
6. ให้บริการยืมและเก็บรักษา
7. ให้ความสะดวกในการติดต่อขอยืมวัสดุสื่อการสอนจากสถาบันอื่น
8. ศึกษาค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับวัสดุและสื่อการสอน
9. เป็นแหล่งรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เทคนิคและวิธีการในการ

ปรับปรุงผลิตสื่อการสอน

¹ วรเท วัต เข้าหลาม, "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 27.

10. ให้บริการซ่อมแซมวัสดุและสื่อการสอน และจัดดูแลรักษาให้คงสภาพพร้อมที่จะบริการ¹

จากการพิจารณาหน้าที่ของศูนย์บริการทางการศึกษาต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า หน้าที่สำคัญของศูนย์วิทยบริการ คือการเก็บรวบรวมสื่อการสอนทุกประเภททั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนวิธีการและกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ โดยเน้นหลักในการให้บริการกับผู้ใช้เป็นสำคัญ โดยจะคำนึงถึงความต้องการ วัตถุประสงค์ในแนวทางที่จะอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ประโยชน์ของศูนย์วิทยบริการ

สุเวช ณ หนองคาย ชี้ให้เห็นประโยชน์ของศูนย์บริการหรือศูนย์วิชาการในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ประโยชน์ด้านการเรียน เพราะการจัดหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์การเรียน ที่สนองผู้เรียนโดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล คือมีสถานที่สำหรับศึกษาเฉพาะบุคคล (carrel) หรือสถานที่สำหรับเรียน เป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยก็ได้ มีการอำนวยความสะดวกในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ จะเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนได้อย่างดี
2. ประโยชน์ด้านการสอน ศูนย์นี้จะเป็นที่รวมวัสดุการสอนทุกประเภท ทั้งวัสดุจากห้องสมุดและจากห้องโสตทัศนศึกษา ครูจะได้รับความสะดวกในการเลือกใช้สื่อการสอนต่าง ๆ มากขึ้น การเตรียมการสอน โครงการสอน การผลิตสื่อการสอน ตัวอย่างสื่อการสอนต่าง ๆ พร้อมทั้งการมีเจ้าหน้าที่ ช่างเทคนิคให้คำแนะนำและช่วยผลิต
3. ประโยชน์ในด้านการบริหาร การนิเทศ และอื่น ๆ ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูบุคลากรประจำการ จะสามารถเข้ามาใช้ศูนย์นี้ตามความต้องการด้านต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์หลักสูตร ประเมินผลหลักสูตร ปรับปรุงแผนการสอน จัดทำหนังสือ

¹ สุวัฒน์ ปัทมาคม, "แนวความคิดในการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการในสถาบันการศึกษา," หน้า 51-52.

และเอกสารประกอบการสอน ฯลฯ ตลอดจนการจัดอบรมสัมมนา ประชุมปฏิบัติการต่าง ๆ สามารถใช้วัสดุทางวิชาชีพและเครื่องมือต่าง ๆ ในศูนย์ได้¹

สศคฯ สุขปรีดี เสนอข้อดีของการจัดศูนย์การเรียนเอกเทศ ให้ใช้เป็นที่ปฏิบัติการสอนสำหรับครูสรุปได้ว่า ศูนย์นี้เหมาะสำหรับสถาบันฝึกหัดครูหรือโรงเรียนที่มีนักเรียนฝึกสอนอยู่ได้ใช้ประโยชน์ในการเตรียมการและฝึกทักษะต่าง ๆ ให้ได้ผลดีก่อนนำไปใช้จริง ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดีขึ้น และช่วยให้ครูตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาในการค้นคว้าหาความรู้ในวิชาที่สอน สืบหาแหล่งวัสดุอุปกรณ์และคิดค้นประดิษฐ์อุปกรณ์ต่าง ๆ ขึ้นเอง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์การสอน²

จะเห็นว่า ศูนย์วิทยบริการนี้จะอำนวยความสะดวกแก่ครู นักเรียน นักศึกษาฝึกสอน อาจารย์นิเทศก์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในด้านการค้นคว้าเนื้อหาวิชา การศึกษาวิธีสอนที่มีผู้ทดลองและวิจัยไว้แล้ว สิ่งที่สำคัญคือ การนำวัสดุอุปกรณ์การศึกษาทุกชนิดมารวมไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำวิธีใช้และเตรียมวัสดุต่าง ๆ ให้ พร้อมทั้งยังช่วยผลิตสื่อการสอนต่าง ๆ ตามความต้องการของครูและนักเรียนนั้น จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลอย่างมากที่สุด

ขั้นตอนในการดำเนินการศูนย์วิทยบริการ

ชัยยงค์ พรทรวงศ์ เสนอว่าการจัดห้องวิชาการหรือศูนย์วิทยบริการนี้ ควรดำเนินการเป็น 3 ลำดับ คือ

1. เป็นห้องนิทรรศการ คือลำดับแรกของศูนย์นี้ เมื่อกำลังคนและความรู้ในเรื่องการใช้ห้องหรือศูนย์ยังอยู่ในขอบเขตจำกัด กระทำได้โดยการมีผู้ใส่วัสดุอุปกรณ์ตั้งแสดง

¹ สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" หน้า 21-25.

² สศคฯ สุขปรีดี, เทคโนโลยีการเรียนการสอน, หน้า 42-43.

ไว้ตามเนื้อหาริชา อาทิ หากเป็นห้องภาษาไทยก็อาจจะประกอบด้วย การจำลองเครื่องแต่งกายสมัยต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี อาจมีหุ่นจำลอง ศิลาจารึกตั้งไว้ในห้องนั้น ให้ครูและนักศึกษาฝึกสอน เข้ามาชมหรือหยิบยืมของบางชิ้นไปใช้ในห้องเรียน

2. เป็นห้องบริการ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชม ศึกษาและใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีเครื่องช่วยสอน เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียงเตรียมไว้ให้ครูปริทรรศน์ ก่อนขอยืมออกไปใช้จริง

3. เป็นห้องปฏิบัติการสอน ในขั้นนี้เป็นการใช้ศูนย์นี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เข้ามาในห้องมีโอกาสได้ชม ได้ข้อคิดในการใช้ และมีโอกาสทดลองใช้ ก่อนออกไปสอนในชั้นเรียน ซึ่งเป็นขั้นที่สมบูรณ์และเรียกเป็นศูนย์การเรียนได้อย่างแท้จริง¹

สดดา สุขปรีดี เสนอขั้นตอนการจัดศูนย์การเรียนแบบ เอกเทศไว้ คล้าย ๆ กัน ดังนี้

1. เป็นห้องนิทรรศการ ซึ่งเป็นวิธีการจัดลำดับแรก โดยเฉพาะในขณะที่กำลังคนและความรู้ เรื่องการใช้ศูนย์การเรียนยังมีขอบเขตจำกัด จัดทำได้โดยการนำวัสดุและสื่อการสอนในวิชาต่าง ๆ เช่น หุ่นจำลอง เครื่องแต่งกายสมัยต่าง ๆ อาวุธโบราณ เหรียญตรา และภาพเป็นชุด มาจัดแสดงเพื่อให้ครูและนักเรียนได้เข้ามาชมและศึกษา หรืออาจยืมไปใช้เป็นสื่อการสอน

2. เป็นห้องบริการ มีวัสดุต่าง ๆ เช่น สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง แผนภูมิ รูปภาพ บ้ายนิเทศ หุ่นจำลอง ฯลฯ เตรียมไว้ เพื่อให้ครูได้ศึกษาและขอยืมไปใช้ประกอบการสอนในห้องเรียน

3. เป็นห้องปฏิบัติการสอน จัดเป็นศูนย์การเรียนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง ภายในห้องมีชุดการสอน เอกสารอ้างอิงสำหรับการค้นคว้าของครู

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, "ศูนย์การเรียน-แนวทางใหม่สำหรับการปฏิรูประบบห้องเรียน," วารสารครูศาสตร์ 3:6 (ตุลาคม 2516-มกราคม 2517): 58.

สื่อการสอนประเภทรูปภาพ หุ่นจำลอง สไลด์ ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง แผนที่ แผนภูมิ และวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อให้ครูได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า เตรียมการสอน และทดลองฝึกทักษะกับนักเรียนกลุ่มย่อย หรือทดลองแนวคิดใหม่ ๆ ก่อนนำไปใช้ในสถานการณ์จริง¹

โครงสร้างของศูนย์ทรัพยากร

อี เจ เฮย์วูด (E. J. Haywood) ให้ข้อเสนอแนะในการจัดดำเนินงานศูนย์บริการทางวิชาการในสถาบันฝึกหัดครู ซึ่งเขาเรียกชื่อศูนย์ว่า "ศูนย์วัสดุและทรัพยากร" โดยมีการดำเนินงาน 3 ส่วน คือ

1. แผนกจัดหาวัสดุอุปกรณ์ มีหน้าที่จัดหาสื่อการสอนให้เหมาะกับระดับชั้นเรียน รวมทั้งหนังสือและวัสดุทัศนวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถใช้ในและนอกศูนย์ได้ และจัดเตรียมสื่อการสอนสำหรับนักศึกษาฝึกสอนขออิมไปใช้ ตลอดจนเตรียมสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ตามเนื้อหาวิชาที่เปิดสอน เพื่อผู้เรียนจะได้ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง หรือค้นคว้าประกอบการทำรายงาน เช่น เทป สไลด์ ฟิล์ม หนังสือ ฯลฯ
2. แผนกเทคโนโลยีทางการศึกษา แผนกนี้รับผิดชอบในด้านการสอนถึงกลวิธีในการสื่อสารให้นักศึกษา ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัสดุทุกประเภทและมีทักษะในการใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่มีอยู่ในศูนย์หรือตามโรงเรียน นอกจากนี้จะต้องสอนให้มีประสบการณ์ในด้านการถ่ายรูป อัดเสียง วัสดุกราฟิก และอื่น ๆ เพื่อเสริมทักษะในการศึกษาเฉพาะตัวและในการสอนต่อไป
3. แผนกผลิตวัสดุ จะผลิตวัสดุเพื่อสนองความต้องการของทุกแผนกวิชาและอาจารย์เป็นรายบุคคล หรือช่วยนักศึกษาที่ต้องการผลิตวัสดุเพื่อการบรรยายหน้าชั้น หรือ

¹ ลัดดา สุขปรีดี, เทคโนโลยีการเรียนการสอน, หน้า 40.

การฝึกสอน บางครั้งวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ฝ่ายบริหารอาจนำไปใช้ได้ด้วย¹

ส่วนศูนย์การฝึกหัดครู วิทยาลัยครูสวนสุนันทา จัดโครงสร้างของศูนย์ออกเป็น 4 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายธุรการ ทำหน้าที่พิมพ์ วัสดุสำเนา โต้ตอบ บริการและเก็บรักษาเอกสาร ตลอดจนช่วยงานด้านวิชาการ
2. ฝ่ายวิจัย ทำหน้าที่ค้นคว้าเทคนิคและวิธีการสอนใหม่ ๆ รวบรวมเอกสาร การวิจัยการฝึกหัดครูเพื่อใช้เป็นเอกสารบริการนักศึกษา อาจารย์ และ เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุดฝึกที่อาจารย์สร้างขึ้น
3. ฝ่ายผลิตและบริการสื่อการสอน มีหน้าที่ให้บริการสื่อการสอนแก่อาจารย์ที่สอนในรายวิชาปกติที่สอดคล้องกับชุดการฝึกที่ศูนย์ผลิตขึ้น. ผลิตสื่อการสอน ร่วมมือกับฝ่ายวิจัยในการแสวงหาเทคนิคการสอนต่าง ๆ จัดแสดงความรู้เกี่ยวกับการวิจัย การเรียนการสอนและอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานการฝึกหัดครู ตลอดจนให้บริการแก่ครู อาจารย์ ที่ผลิตชุดฝึกหัดครูในสาขาวิชาที่ถนัด
4. ฝ่ายฝึกอบรม มีหน้าที่เผยแพร่วิธีการเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่คิดค้นขึ้น จัดฝึกอบรมความรู้ ทักษะ เฉพาะที่จำเป็นสำหรับครู จัดอบรมครูประจำการตามชุดการฝึก และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และวิทยาการอื่น ๆ ภายในสถาบันและการสร้างสถาบันการฝึกหัดครู²

¹E. J. Haywood, "The Resource Center and Non-book Media," Libraries in Colleges of Education, ed. Peter Platt, (Rochester, Kent : Library Association, 1972), pp. 250-296.

²วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, "ศูนย์การศึกษาฝึกหัดครู" (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2523).

บุคลากรในศูนย์วิทยบริการ

การดำเนินงานของศูนย์จะบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคลากรที่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบในศูนย์ วิลเลียม ซี มิลเลอร์ (William C. Miller) ให้ความเห็นว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในศูนย์ก็คือ ผู้ร่วมงานที่ชำนาญ ได้รับการฝึกปรือมาอย่างดี มีประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะผู้มีลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยงานและมีอิทธิพลมากในการนำอุปกรณ์ไปใช้¹

วรกิต วัตต์เข้าหาลาม เสนอเรื่องเจ้าหน้าที่ของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ว่าควรประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ 3 ฝ่าย คือ

1. เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร มีหัวหน้าหรือผู้อำนวยการศูนย์ เป็นผู้รับผิดชอบ
2. เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่พัสดุ ไลศทัศนศึกษาและเจ้าหน้าที่บริการไลศทัศนูปกรณ์
3. เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต ประกอบด้วยช่างเทคนิค ช่างวาดเขียน ผู้บันทึกเสียง

นอกจากนั้นยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหัวหน้าส่วนราชการของสถาบันการศึกษา หัวหน้าภาควิชา อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และหัวหน้าหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บุคคลที่สำคัญที่สุดคือ หัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์ เพราะมีหน้าที่รับผิดชอบ โดยตรงต่องานของศูนย์ จึงควรมีความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ ประสบการณ์ทางไลศทัศนศึกษา จิตวิทยาการศึกษา การบริหาร การนิเทศ การแนะแนว การประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตรพอสมควร มีประสบการณ์ทางการสอน การบรรยาย หรือการฝึกอบรม มีความสามารถในการวางนโยบาย แผนงาน และการจัดการ ตลอดจนมีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี²

¹Miller, "Role and Function of the Instructional Materials Center," Instructional Materials Center Selected Reading, p. 8.

²วรกิต วัตต์เข้าหาลาม, "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม" หน้า 33-34.

การจัดพื้นที่ทำงานในศูนย์วิทยบริการ

ยอร์ช คัลลิ่ง (George Culling) กล่าวถึงลักษณะของศูนย์ครูในประเทศอังกฤษว่าควรมีห้องประชุมใหญ่หนึ่งห้อง สำหรับใช้สนทนา อภิปราย ฉายภาพยนตร์ แสดงนิทรรศการต่าง ๆ มีห้องขนาดเล็กสองห้อง ห้องแรกใช้สำหรับฝึกงาน มีม้านั่ง เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ และห้องหลังใช้สำหรับอภิปรายกลุ่มย่อยและใช้เป็นห้องปฏิบัติการ และอาจมีห้องอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น ห้องทำงานของหัวหน้าศูนย์ ห้องน้ำ ห้องเก็บพัสดุ

เมื่อศูนย์ขยายหน้าที่และบริการก็จะมีห้องอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น ห้องสำหรับ บรรยาย อภิปราย ห้องจัดสำเนา ห้องปฏิบัติการ ห้องนิทรรศการ ห้องประชุมกลุ่ม ห้องพักผ่อน ห้องฉายภาพยนตร์ และห้องกาแฟ¹

วรกิต วัต เข้าหลาม แบ่งพื้นที่ของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาไว้เป็นแผนกใหญ่ ๆ รวม 5 แผนก คือ

1. แผนกต้อนรับและแสดงผลงาน ควรอยู่ด้านหน้าของศูนย์และห้องนี้อาจใช้ประโยชน์ในการประชุมอบรม เจ้าหน้าที่ได้
2. แผนกบริหารและปฏิบัติงาน อยู่ถัดมาจากแผนกต้อนรับ มีที่นั่งสำหรับผู้อำนวยความสะดวก ศูนย์ เจ้าหน้าที่ เป็นสำนักงานเลขานุการด้วย วัสดุอุปกรณ์ที่ควรมีคือ ตู้เก็บเอกสาร โทรศัพท์ ชั้นวางหนังสือ ตู้บัตรรายการ แบบฟอร์มสำหรับ ยืม-ส่ง และควรมีป้ายนิเทศสำหรับประชาสัมพันธ์เรื่องภายในศูนย์
3. แผนกตรวจซ่อมบำรุงรักษาโสตทัศนูปกรณ์ ควรอยู่ใกล้กับบริเวณ ยืม-ส่ง โสตทัศนูปกรณ์ ควรมีเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวกในการซ่อมและมีช่องทางขนย้าย อุปกรณ์ขนาดกว้างพอสมควร
4. แผนกเก็บโสตทัศนูปกรณ์ จะอยู่ต่อจากแผนกตรวจซ่อมโสตทัศนูปกรณ์ ควรมีการควบคุมแสงสว่าง อุณหภูมิ ความชื้นภายในห้อง เก็บให้เหมาะสม

¹ ยอร์ช คัลลิ่ง, "ศูนย์ช่วยการเรียนการสอนของครู," หน้า 53.

5. แผนกผลิตวัสดุ ควรอยู่ตอนในสุดของศูนย์ เพื่อป้องกันการรบกวน ประกอบด้วยส่วนผลิตวัสดุกราฟิก ส่วนผลิตวัสดุประเภทภาพนิ่ง ภาพยนตร์ ซึ่งต้องมีห้องมืด สตูดิโอสำหรับถ่ายภาพ และส่วนผลิตวัสดุประเภทเสียง บันทึกเสียงและภาพ

นอกจากนั้นศูนย์ควรมีเนื้อที่สำหรับอาจารย์ และนักศึกษาได้ใช้เป็นที่เลือกวัสดุ อุปกรณ์ ทดลองใช้ ฝึกใช้เครื่องมืออุปกรณ์ ตลอดจนเป็นที่ฝึกอบรมการใช้และการผลิต โสตทัศนอุปกรณ์แก่ครู อาจารย์ และเนื้อที่ตอนที่สองควรจัดสำหรับการศึกษาเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มเล็ก โดยจัดเตรียมโต๊ะ เก้าอี้ คูหารายบุคคล (carrel) และวัสดุ อุปกรณ์สำหรับใช้ด้วยตนเอง¹

ส่วนศูนย์การศึกษาฝึกหัดครู วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ได้จัดแบ่งหน่วยงานออกเป็น 7 หน่วยงาน คือ

1. หน่วยผลิตสื่อ สำหรับอำนวยความสะดวกแก่อาจารย์และนักศึกษาในการผลิตสื่อการสอนด้วยตนเอง วัสดุอุปกรณ์ที่บริการ เช่น ปากกา กระดาษ โปสเตอร์ กาว แผ่นใส และอุปกรณ์จำเป็นอื่น ๆ
2. หน่วยชุดการสอน เป็นแหล่งเก็บรวบรวมชุดการสอนที่มีผู้ผลิตไว้แล้ว นักศึกษาและอาจารย์จะสามารถยืมชุดการสอนหน่วยต่าง ๆ ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ หน่วยนี้จะให้ข้อมูลและแนะแนวทางการผลิตชุดการสอนแบบต่าง ๆ ด้วย
3. หน่วยปฏิบัติการการสอน หรือ Teaching Lab คือการจัดสภาพห้องเรียนขึ้นมาจริง ๆ เพื่อใช้เป็นที่ทดลองปฏิบัติการสอน หรือทดลองวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ และเพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อที่ผลิตขึ้นก่อนนำไปใช้จริง
4. มุมหนังสือและสื่อการสอน มุมนี้มีลักษณะเป็นห้องสมุดขนาดย่อม ซึ่งรวบรวมหนังสือที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เอกสารวิชาชีพครูทุกรูปแบบรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปอื่น ๆ เช่น สไลด์ สไลด์เทป ฟิล์มสตริป ฯลฯ

¹วรกิต วัตต์เข้าหลาม "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม" หน้า 28-29.

5. คู่มือการเรียนรายบุคคล จะมีลักษณะเป็นบริเวณแยกเป็นอิสระสำหรับแต่ละคน มีโต๊ะและฉากกัน 3 ด้าน ใช้สำหรับผู้ที่เข้าไปทำงานศึกษาหาความรู้ตามลำพัง
6. มุมปริทัศน์สื่อประเภทเครื่องเสียง เครื่องฉายและโทรทัศน์จะเป็นบริเวณที่จัดไว้สำหรับอาจารย์และนักศึกษานำสื่อต่าง ๆ ที่ยืมมา เช่น สไลด์ภาพยนตร์มาทดลองใช้ โดยจัดบริการสภาพที่อำนวยความสะดวกในการใช้สื่อเหล่านั้น ๆ ให้เหมาะสม
7. ห้องประชุมกลุ่มย่อย เป็นสถานที่ซึ่งจัดไว้สำหรับ เป็นที่สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ อาจารย์กับนักศึกษา หรือวิทยากรภายนอก เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ มาปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน¹

วัสดุอุปกรณ์ในศูนย์วิทยบริการ

ศูนย์วิทยบริการคือ แหล่งรวมของหอสมุดและศูนย์โสตทัศนศึกษา ฉะนั้นจึงมีหน้าที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ทั้งที่เป็นสิ่งตีพิมพ์และไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด เรย์โนลด์ เอ สแวนสัน (Reynold A. Swanson) ให้ความเห็นว่า ศูนย์ควรมีเครื่องมือ วัสดุ ตลอดจนบริการต่อไปนี้

1. หนังสือ วารสารที่เกี่ยวกับหลักสูตร ตลอดจนข้อเขียนเกี่ยวกับอาชีพครู
2. ในศูนย์ควรมีป้ายนิเทศก์ กระดานดำ ในบริเวณจัดแสดงควรมีตู้บัตรรายการต่าง ๆ สำหรับค้นหาเรื่องที่ต้องการ ตลอดจนระบบตรวจสอบสื่อการสอนที่ศูนย์ให้ยืมไปโดยใช้ระบบง่าย ๆ
3. ควรบริการด้านการปริทรรศน์ (pre-view)
4. เครื่องมือควบคุมการกรอฟิล์มหรือตลับเทป ตลอดจนเครื่องมือซ่อมแซมง่าย ๆ
5. วัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดทำสื่อการสอนด้วยตนเอง²

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, หน้า 136-138.

² Swanson, "Improving Instruction Through Materials Centers" Instructional Materials Center Selected Readings, pp. 23-24.

วิลเลียม ซี มิลเลอร์ (William C. Miller) กล่าวถึงวัสดุอุปกรณ์ในศูนย์
วัสดุการสอน (Instruction Materials) สรุปได้ว่า ศูนย์นี้จะมีเครื่องใช้ในการเรียน
ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ เครื่องมือโสตทัศนศึกษา เช่น สไลด์ फिल्मสตริป
เสียงที่บันทึกไว้ และเครื่องมืออื่น ๆ จะได้รับความสนใจที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน
เท่าเทียมกัน ทั้งนี้รวมทั้งวัสดุได้เปล่าหรือราคาไม่แพงนัก เช่น แผนผัง แผนภูมิ ภาพพนัก
ลูกโลก แผนที่ และวัสดุที่มีก็ไม่ค่อยได้รับความสนใจทั้ง ๆ ที่มีประโยชน์ในการสอน เช่น
หุ่น ของตัวอย่าง และกล่องภาพสามมิติ (dioramas) นอกจากนี้ศูนย์ควรมีป้ายนิเทศ
แสดงเรื่องราวต่าง ๆ ในลักษณะของการเสนอแนะ ตลอดจนหนังสือทางวิชาชีพ เฉพาะด้วย¹

เธลมา ซี. เบิร์ด (Thelma C. Bird) ให้ความเห็นเรื่องวัสดุอุปกรณ์ภายใน
ศูนย์ว่า การเก็บรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการใช้ของแต่ละสถาบัน
ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว แต่สิ่งที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ ต้องก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน
ในการศึกษา²

งบประมาณ

งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ โดยทั่ว ๆ ไป
ศูนย์ควรจะต้องเตรียมงบประมาณไว้ใช้จ่ายในเรื่องค่าแรง ค่าล่วงเวลา ของเจ้าหน้าที่ ค่าซื้อ
และเช่าวัสดุโสตทัศนศึกษา ค่าวัสดุสำนักงาน การจัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือทางโสตทัศนศึกษา
ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษา การจัดกิจกรรมของศูนย์ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ และค่า
ใช้จ่ายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว

¹Miller, "Role and Function of the Instructional Materials Center" Instructional Materials Centers Selected Readings, p. 7.

²Bird, "The Teaching Materials Center" Instructional Materials Center Selected Readings, p. 210.

ซึ่งสามารถสรุปแบ่งประเภทงบประมาณได้ 5 ประเภท คือ เงินเดือนและค่าจ้าง ค่าตอบแทน ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ และค่าครุภัณฑ์ ส่วนแหล่งงบประมาณนั้น ศูนย์สามารถหารายได้และเงินทุนจากงบประมาณแผ่นดิน เงินบำรุงการศึกษา และการจัดหารายได้พิเศษ¹

การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ ปัญหา และอุปสรรคในการใช้สื่อการสอน การจัดตั้งศูนย์บริการสื่อการสอนหรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

สำหรับการวิจัยในประเทศนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ความต้องการใช้สื่อการสอน และงานวิจัยที่เกี่ยวกับศูนย์บริการสื่อการสอน

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย

พ.ศ. 2508 ประภาศรี สุดบรรทัด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การสำรวจการสอนวิชาหลักภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญในจังหวัดพระนคร" โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต รวม 32 แห่ง จำนวน 129 คน และนักเรียน 450 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูภาษาไทยชอบสอนวิชาวรรณคดีไทยมากกว่าวิชาหลักภาษาไทย วิธีสอนคือ อธิบายแล้วให้นักเรียนจด ปัญหาการสอนส่วนมากเนื่องจากขาดอุปกรณ์ ไม่รู้จักวิธีการสอนที่ดี ไม่ได้ได้รับความยกย่องจากผู้บริหาร เพื่อนครู และนักเรียน ส่วนนักเรียนเห็นว่าวิชาหลักภาษาไทยน่าเบื่อหน่าย ครูสอนไม่ดี เนื้อหาวิชาซ้ำ ๆ ค่ะแน่นน้อย ผู้วิจัยเสนอว่าต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายคือ ผู้สอนปรับปรุงการสอนของตนโดยได้รับความร่วมมือ การสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และสถาบันฝึกหัดครู²

¹วรกิต วัตเข้าหาลาม, "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม" หน้า 32.

²ประภาศรี สุดบรรทัด, "การสำรวจการสอนวิชาหลักภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญในจังหวัดพระนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508)

ส่วนการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น นลินี เกษรอังกูร ได้ศึกษาริวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2512" โดยส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแผนกวิทยาศาสตร์ 100 คน นักเรียนแผนกศิลปะ 100 คน เพื่อศึกษาวิธีดำเนินการสอน ปัญหาการสอนและสำรวจทัศนคติของนักเรียนต่อการเรียนการสอนภาษาไทย ผลปรากฏว่า นักเรียนสนใจ เข้าใจการเรียน เห็นประโยชน์ แต่พื้นความรู้เดิมไม่ดี นักเรียนชอบเรียนวรรณคดีมากที่สุด ส่วนการใช้ภาษา หลักภาษาเข้าใจว่ามีประโยชน์แต่เป็นวิชาที่เข้าใจยาก น่าเบื่อ วิธีสอนควรมิกิจกรรมประกอบบทเรียนให้มาก ในด้านอุปกรณ์การสอนนั้น นักเรียนให้ความเห็นว่าน่าจะได้มีอุปกรณ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากข้อสอบ และควรให้ใช้ห้องสมุดมากกว่านี้ ข้อเสนอแนะของนักเรียนคือ ต้องการครูภาษาไทยที่มีความรู้ดี กระฉับกระเฉง ว่องไว มีกลวิธีการสอนที่จูงใจให้บทเรียนน่าเรียน เป็นคนมีความคิดทันสมัย ควบคุมกิจกรรมทุกบทเรียน¹

ในเรื่องการใช้สื่อการสอนประกอบการสอนภาษาไทยนั้น ปีพ.ศ.2515 อธิพอล ราชศรี-เกรียงไกร ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเกี่ยวกับการใช้วัสดุทัศนวัสดุประกอบการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในนครหลวงกรุงเทพธนบุรี" โดยสอบถามจากครู 35 คน จากโรงเรียน 20 แห่ง ผลปรากฏว่าครูส่วนมากต้องจัดหาวัสดุประกอบการสอนภาษาไทยมาเอง หรือบางครั้งก็ใช้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูในโรงเรียน อุปกรณ์ที่ใช้มากที่สุดคือ บัตรคำ แถบประโยค รูปภาพ ส่วนปัญหาที่ครูภาษาไทยพบคือ ไม่มีเวลาผลิตอุปกรณ์การสอนเอง เพราะมีภาระการสอนมาก ขาดความรู้และทักษะในการผลิต สิ่งที่ครูภาษาไทยต้องการคือการรู้วิธีผลิตและใช้วัสดุทัศนวัสดุมากที่สุด²

¹นลินี เกษรอังกูร, "การศึกษาเรื่องการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2512" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512)

²อธิพอล ราชศรีเกรียงไกร, "การศึกษาเกี่ยวกับการใช้วัสดุทัศนวัสดุประกอบการสอนภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515)

ในปี พ.ศ.2516 มีงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทยที่น่าสนใจ 2 เรื่องคือ มงคลวรรณ ทองสุขโขทัย ได้ศึกษาเรื่อง "ปัญหาการสอนภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม" โดยสอบถามหัวหน้าสายภาษาไทย 20 คน ครูภาษาไทย 147 คน และนักเรียน 373 คน จากโรงเรียนมัธยมแบบประสมรวม 20 แห่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการสอนภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม สรุปผลการวิจัยได้ว่าการสอนภาษาไทยขาดประมวลการสอน ประกอบหลักสูตร เอกสารประกอบการเรียนวิชาการใช้ภาษาและวิชาเลือกมีไม่เพียงพอ ครูส่วนใหญ่ไม่ใช้อุปกรณ์การสอนเพราะมีไม่เพียงพอ จำนวนนักเรียนเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรม ครูจึงจัดกิจกรรมในรูปการอธิบายประกอบการซักถาม และการบรรยายเนื้อหาตามบทเรียน ในเรื่องการวัดผลไม่สามารถวัดผลได้ครบตามจุดมุ่งหมายในการสอน ความต้องการของครูคือการปรับปรุงวัสดุประกอบหลักสูตรและหนังสือเรียนภาษาไทย ต้องการให้โรงเรียนหรือหน่วยราชการจัดบริการด้านวัสดุอุปกรณ์ และต้องการให้มีการอบรมครูภาษาไทยเพิ่มเติม¹

ส่วนจูไรรัตน์ หมั่นพงษ์สถาพร ได้ศึกษาเรื่อง "การติดตามผลการนิเทศการศึกษาสายวิชาภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา" โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูภาษาไทยที่เคยได้รับการนิเทศ ในโรงเรียนมัธยมแบบประสมและโรงเรียนมัธยมสายสามัญ จำนวน 130 คน สรุปผลการวิจัยว่า ครูภาษาไทยในโรงเรียนทั้งสองประเภทได้รับความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ในระดับน้อย ต้องการความช่วยเหลือมากที่สุดคือ การจัดทำเอกสารประกอบการสอนให้แก่ครู การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดหาหนังสือเกี่ยวกับภาษาไทยมาไว้ในห้องสมุด การสาธิตการใช้อุปกรณ์การสอนภาษาไทย เทคนิคการสร้างข้อสอบแบบต่าง ๆ

¹มงคลวรรณ ทองสุขโขทัย, "ปัญหาการสอนภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

การจัดส่งเอกสารทางวิชาการและความเคลื่อนไหวทางวิชาการให้ครูทราบ และการแนะนำหนังสือที่ควรอ่านแก่ครู¹

สำหรับสภาพการเรียนการสอนภาษาไทยในวิทยาลัยครูนั้น เมื่อ พ.ศ.2517 ผกาศรี หงส์นาค ศึกษาเรื่อง "การเรียนการสอนหลักภาษาไทยในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนในด้านหลักสูตร การเตรียมสอน วิธีดำเนินการสอน การใช้อุปกรณ์การสอน การจัดกิจกรรม และการวัดผล ตลอดจนปัญหาและความต้องการของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับวิชานี้ โดยสอบถามอาจารย์ 24 คน นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาคำนวณ 396 คน จากวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครรวม 6 แห่ง สรุปผลการวิจัยว่า อาจารย์ใช้หลักสูตรโดยมีการวิเคราะห์แล้ว มีการเตรียมการสอนอย่างดี วิธีสอนที่ใช้บ่อยที่สุดคือ การอธิบายและยกตัวอย่าง ส่วนใหญ่ใช้หนังสืออ่านประกอบเป็นอุปกรณ์การสอน กิจกรรมที่จัดบ่อยคือ อภิปรายและโต้วาที กิจกรรมเสริมหลักสูตรอยู่ในรูปของชุมนุม วิธีวัดผลคือ การทำแบบฝึกหัด ปัญหาที่พบคือ หลักสูตรมีเนื้อหาเกินไป อาจารย์ต้องการความช่วยเหลือเรื่องอุปกรณ์การสอน และวิธีสอนจากศึกษานิเทศก์ ส่วนนักศึกษามักส่วนใหญ่ชอบเรียนวรรณคดีไทย เรียนหลักภาษาด้วยวิธีจดงานและฟังคำบรรยาย ปัญหาที่พบคือ เนื้อหาวิชายาก ต้องการให้อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอนและจัดกิจกรรมการสอน ต้องการอาจารย์ที่มีวิธีสอนที่ดี²

ส่วนความต้องการการนิเทศการสอนภาษาไทยของอาจารย์ในวิทยาลัยครูนั้น ได้มีผู้ศึกษาริวิจัยไว้เมื่อปี พ.ศ.2522 คือ ทวี ชำนินอก โดยศึกษาความต้องการการนิเทศการสอนภาษาไทยของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการส่งแบบสอบถาม

¹จูไรรัตน์ หมั่นพงษ์สถาพร, "การติดตามผลการนิเทศการศึกษาสายวิชาภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

²ผกาศรี หงส์นาค, "การเรียนการสอนหลักภาษาไทยในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)

ไปยังอาจารย์ภาษาไทยในวิทยาลัยครู 8 แห่ง รวม 123 คน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ภาษาไทยมีความต้องการการนิเทศในด้านต่าง ๆ คือ การจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อสร้างโปรแกรมการสอนล่วงหน้า ความรู้ในเนื้อหาวิชาพื้นฐาน การปรับปรุงวิธีสอน การสร้างและการใช้อุปกรณ์การสอน การวัดและประเมินผลการสอน ส่วนปัญหาที่พบคือ การจัดเวลาไม่เหมาะสมกับหลักสูตร ขาดตำรา เอกสารประกอบคำบรรยาย และอุปกรณ์การสอน อุปกรณ์ในการปรับปรุงการสอนภาษาไทยคือ ขาดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมงาน ขาดงบประมาณในการปรับปรุงการเรียนการสอน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนภาษาไทยคือ ควรให้อาจารย์ทุกคนได้รับการอบรมสัมมนาเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพ และผู้บริหารควรติดตามผลการสอนอย่างสม่ำเสมอ¹

ในปี พ.ศ.2523 ประสาท อีอนอก ได้ศึกษารายเรื่อง "เปรียบเทียบความต้องการการนิเทศการสอนและความช่วยเหลือที่ได้รับของนักศึกษาฝึกสอนวิชาเอกภาษาไทยระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงในวิทยาลัยครูภาคเหนือ" โดยส่งแบบสอบถามไปยังนักศึกษาฝึกสอนในวิทยาลัยครูภาคเหนือรวม 8 แห่ง จำนวน 256 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาฝึกสอนต้องการการนิเทศจากอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยงอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการคำแนะนำให้รู้จักสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ที่ใช้สอนภาษาไทย การเลือกใช้สื่อการสอนให้ตรงวัตถุประสงค์ วิธีสอน และกิจกรรม ต้องการรู้จักกลวิธีใหม่ ๆ ในการสอนภาษาไทย ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้สถาบันฝึกหัดครูจัดตั้งศูนย์บริการเกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อบริการให้ยืมสำหรับนักศึกษาฝึกสอนและโรงเรียนฝึกสอน และอาจแนะนำให้กลุ่มโรงเรียนจัดตั้งศูนย์ประเภทนี้เพิ่มขึ้น โดยมีสถาบันฝึกหัดครูในท้องถิ่นเป็นผู้ช่วยเหลือ²

¹ ทวี ชำนิชนอก, "ความต้องการการนิเทศการสอนวิชาภาษาไทยของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522)

² ประสาท อีอนอก, "เปรียบเทียบความต้องการการนิเทศการสอนและความช่วยเหลือที่ได้รับของนักศึกษาฝึกสอนวิชาเอกภาษาไทยระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงในวิทยาลัยครูภาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523)

จากรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ทั้งในวิทยาลัยครู และโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเห็นว่า สิ่งที่ครูภาษาไทยประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลืออย่างมากคือ วิธีสอน กิจกรรม และอุปกรณ์ ซึ่งเป็นเรื่องของสื่อการสอนทั้งสิ้น และสถาบันที่จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้คือ สถาบันฝึกหัดครูนั่นเอง

2. งานวิจัยเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ความต้องการใช้สื่อการสอน

ในเรื่องของปัญหา อุปสรรค ความต้องการใช้สื่อการสอนของครู อาจารย์ และนักศึกษาฝึกสอนนั้น ได้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องนี้ที่น่าสนใจหลายเรื่องคือ

ดาวรุ่ง สัมเกลี้ยง ศึกษาวิจัยเรื่อง "ปัญหาการผลิตและการใช้อุปกรณ์ การสอนของนักเรียนฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับชั้นสูง" ใน พ.ศ. 2515 โดยสอบถามจากนักศึกษา ป.กศ.สูง ที่ผ่านการฝึกสอนมาแล้วจำนวน 500 คน จากวิทยาลัยครู 22 แห่ง สรุปผลการวิจัยว่า นักเรียนฝึกหัดครูใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อประกอบคำบรรยาย มีวิธีจัดหาโดยการผลิตขึ้นเองหรือใช้ของโรงเรียนที่กำลังฝึกสอนอยู่ อุปกรณ์การสอนที่ใช้มากคือ แผนภูมิและภาพชุดฟิล์มสตริป ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุมาใช้ในการผลิต ไม่มีความรู้หรือทักษะในการผลิตอย่างเพียงพอ ในด้านการใช้อุปกรณ์ นักศึกษาส่วนใหญ่ ไม่มีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ สภาพห้องเรียนไม่เหมาะกับการใช้โสตทัศนอุปกรณ์¹

ในปีต่อมา สุนทร ทิระวงษ์ ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนฝึกหัดครูเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนวัสดุในการฝึกสอน วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์ โดยสอบถามจากนักศึกษาฝึกสอนระดับ ป.กศ. จำนวน 170 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ผลิตอุปกรณ์การสอนด้วยตนเองมาก อุปกรณ์ที่ผลิตส่วนใหญ่คือ บัตรคำ รูปภาพ รองลงมาคือ ของจริง แผนภูมิ ปัญหาการผลิตคือ ขาดเงินและเครื่องมือ ขาดผู้แนะนำการผลิตและการใช้ มีความต้องการ

¹ ดาวรุ่ง สัมเกลี้ยง, "ปัญหาการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอนของนักเรียนฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับชั้นสูง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515)

ให้วิทยาลัยจัดศูนย์บริการสื่อการสอน เพื่อจัดหาอุปกรณ์ให้นักศึกษาฝึกสอนยืมไปใช้ ตลอดจนมีอาจารย์นิเทศก์ทางโสตทัศนศึกษาแนะนำการผลิตและการใช้อุปกรณ์ ตลอดจนควรจัดหลักสูตรโสตทัศนศึกษาซึ่ง เน้นการใช้และการเก็บรักษา¹

ส่วนการใช้สื่อการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครุ那年 เมื่อ ปี พ.ศ. 2520 ปรชญา ใจสอาด ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการสื่อการสอนของคณะอาจารย์วิทยาลัยครูเทพสตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็น เรื่องการใช้สื่อการสอน การผลิต และการได้มาของสื่อการสอน โดยส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์วิทยาลัยครูเทพสตรีจำนวน 100 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า คณะอาจารย์วิทยาลัยครูเทพสตรีใช้สื่อการสอนประกอบการสอนในอัตราส่วนปานกลาง เพราะขาดความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ในการผลิตและการใช้สื่อการสอน ประเภทของสื่อการสอนที่เป็นปัญหาคือ เครื่องฉาย นอกจากนั้นอาจารย์ยังไม่สามารถผลิตวัสดุสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบ เครื่องดังกล่าวได้ ตรงเนื้อหาและจุดมุ่งหมายการสอน ความต้องการด้านบริการคือให้วิทยาลัยบริการวัสดุสิ้นเปลือง สถานที่ผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้ในการผลิต²

ปีต่อมา สอนง ทองวิเศษ ได้ศึกษาเรื่อง "ปัญหาการใช้สื่อการสอนของนักศึกษาฝึกสอน วิทยาลัยครูสกลนคร" เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ ผลิตสื่อการสอนโดยสอบถามนักศึกษาจำนวน 180 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโสตทัศนศึกษาและ เทคโนโลยีทางการศึกษาอยู่ในระดับดีและพอใช้ นักศึกษาสอนตามแบบฉบับของตนมากที่สุด รองลงมาคือการเลียนแบบการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูสกลนคร วิธีสอนที่ใช้ประจำคือการบรรยายโดยมีสื่อการสอนประกอบ วัสดุที่ผลิตเองมากที่สุดคือ บัตรคำ แผนภูมิ ส่วนวัสดุที่ใช้ประกอบการสอนมากที่สุดคือ รูปภาพ ของจริง ผู้วิจัยเสนอแนะไว้ว่า

¹สุนทร หิรัญวงษ์, "ความคิดเห็นของนักเรียนฝึกหัดครูเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนวัสดุในการฝึกสอน วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ โสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

²ปรชญา ใจสอาด, "รายงานการวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการสื่อการสอนของคณะอาจารย์วิทยาลัยครูเทพสตรี" (ลพบุรี : คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูเทพสตรี, 2520)

อาจารย์ภาคเทคโนโลยีทางการศึกษาควสอนนักศึกษาให้มากขึ้น ในสุดสัปดาห์การสอนควรมีการสัมมนาฝึกอบรม วิทยาลัยควรเปิดบริการสื่อการสอนแก่นักศึกษา โดยเปิดศูนย์วัสดุอุปกรณ์แบบกลุ่มโรงเรียน หรือบริการสื่อการสอนเคลื่อนที่ไปพร้อมกับรถคันที่¹

ในปี พ.ศ.2522 มีงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่น่าสนใจ 2 เรื่อง คือ พรทิพย์ บัญชรเทวกุล ศึกษาปัญหาการใช้โสตทัศนศึกษาของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนนทบุรี โดยสอบถามจากครู อาจารย์ผู้สอนทุกรายวิชารวม 384 คน ผู้ดูแลโสตทัศนอุปกรณ์จำนวน 8 คน และนักเรียนจำนวน 886 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 13 โรงเรียนในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์มีความรู้และประสบการณ์ด้านโสตทัศนศึกษาโดยเคยศึกษาขณะที่กำลังศึกษาอยู่ ส่วนปัญหาที่ประสบคือ โสตทัศนอุปกรณ์มีจำนวนน้อยไม่พอเพียงกับความต้องการ ขาดความรู้ความชำนาญในการเลือกใช้ สภาพห้องเรียนไม่เหมาะที่จะใช้โสตทัศนอุปกรณ์ และผู้สอนไม่มีเวลาพอเพียงกับการใช้เพราะมีเวลาน้อย และโรงเรียนไม่มีแหล่งกลางไว้คอยบริการ อาจารย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.37 เห็นว่าควรจะมีศูนย์สื่อการศึกษาในบริเวณโรงเรียน

ส่วนงานวิจัยเรื่องต่อมาเป็นของนุชรินทร์ พ้ารัมย์ชาว ซึ่งศึกษาปัญหาการใช้สื่อการสอนในวิชาภาษาไทยโดยตรงคือ "การใช้สื่อการสอนในการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร" โดยสอบถามผู้บริหารและครูผู้สอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน จากโรงเรียนราษฎร์ 10 โรงเรียน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและ

¹สนอง ทองวิเศษ, "ปัญหาการใช้สื่อการสอนของนักศึกษาฝึกสอน วิทยาลัยครูสกลนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

²พรทิพย์ บัญชรเทวกุล, "ปัญหาการใช้โสตทัศนศึกษาของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522)

ผู้สอนภาษาไทยในเรื่องสภาพการใช้สื่อการสอน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการใช้ และ แหล่งที่มาของสื่อการสอน ผลการวิจัยพบว่า สื่อการสอนที่มีมากที่สุดคือ กระดานดำ หนังสือ อ้างอิงประกอบบทเรียน หนังสือพิมพ์ วารสาร รูปภาพต่าง ๆ ปัญหาและอุปสรรคในการ ใช้คือ ครูไม่ทราบแหล่งบริการ ไม่มีเวลาคิดและเตรียมใช้สื่อการสอน ขาดงบประมาณ ในการจัดซื้อ โรงเรียนมีสื่อการสอนจำนวนจำกัด ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ส่วนสื่อการสอน ที่ผู้บริหารและครูภาษาไทยต้องการมากคือ หนังสืออ้างอิงประกอบบทเรียน ห้องปฏิบัติการ ภาษาไทย หนังสือพิมพ์ วารสาร เทป เครื่องเล่นเทป ส่วนความต้องการที่จะได้รับ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนคือ การจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับให้บริการ แนะนำ และให้ยืมสื่อการสอนไปใช้ได้มากที่สุด¹

จากรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ความต้องการใช้สื่อการสอน ของครู อาจารย์ นักศึกษาฝึกสอน พอจะสรุปได้ว่า ครูทุกคนต่างเห็นความสำคัญของ สื่อการสอน ต้องการนำไปใช้ประกอบการสอน แต่ประสบปัญหาในเรื่องงบประมาณ ขาด ความรู้ทักษะในการผลิตและใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ต้องการให้สถานศึกษาจัดศูนย์ บริการสื่อการสอน โดยจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญให้คำแนะนำ และจัดบริการให้ยืม สื่อการสอนไปใช้ประกอบการสอน อันเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระการผลิต และงบประมาณ ในการจัดทำจากความต้องการดังกล่าวประกอบกับความมุ่งหมายในการพัฒนาการศึกษา โดย นำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ให้เป็นประโยชน์ จึงเกิดการจัดบริการสื่อการสอนออกมา ในรูปของห้องปฏิบัติการ แผนกโสตทัศนศึกษา ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์บริการสื่อการสอน และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยเกิดขึ้นในสถาบันฝึกหัดครูต่าง ๆ

3. งานวิจัยเกี่ยวกับศูนย์บริการสื่อการสอน

ในปี พ.ศ. 2525 จุฬารัตน์ วาศวิท ได้ทำการวิจัยเรื่องห้องปฏิบัติการ หลักสูตร (Curriculum Laboratories) ในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย เพื่อสำรวจสภาพและ

¹ นุชรินทร์ พ้ารัมย์ขาว, "การใช้สื่อการสอนในการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522)

ศึกษาปัญหาในการจัดงานด้านบริการของห้องปฏิบัติการหลักสูตรของสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย 21 แห่ง โดยออกแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ห้องปฏิบัติการหลักสูตรส่วนมากมีวัตถุประสงค์เพื่อ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและเตรียมการสอนของ อาจารย์และนักศึกษาฝึกสอน ส่วนการบริหารงาน ถ้าห้องปฏิบัติการเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุด จะบริหารงานโดยบรรณารักษ์ แต่ถ้าเป็นหน่วยงาน เอกเทศตำแหน่งผู้บริหารงานจะแตกต่างกัน ไป บริการที่จัดทำส่วนมากเป็นการรวบรวมและจัดหาวัสดุหลักสูตรและบริการให้ยืม ให้คำปรึกษาสำหรับการเตรียมการสอนและศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตร วัสดุหลักสูตรในห้องนี้มีทั้งหมด 29 ประเภท ประเภทที่มีมากที่สุดคือ แบบเรียนและคู่มือครู ประเภทที่น้อยที่สุดคือ แบบทดสอบ บุคคลที่ใช้บริการมากที่สุดคือ นักเรียนฝึกสอน¹

ในปี พ.ศ.2516 สุเวช ฌ หนองคาย ได้ศึกษา เรื่องศูนย์วิชาการในประเทศไทย โดยมิตวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการ และสภาพปัจจุบันของศูนย์วิชาการในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ เสนอแนะการจัดตั้งศูนย์วิชาการ ตลอดจนหาทางปรับปรุงศูนย์ที่มีอยู่แล้วให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของประเทศไทย โดยส่งแบบสอบถามไปยังหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ 71 จังหวัด และ 12 เขตการศึกษาและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์วิชาการ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า มีหน่วยงาน 3 หน่วยที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์นี้คือ กรมสามัญศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์ตรงกันคือ ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การเรียกชื่อศูนย์วิชาการระดับจังหวัดและเขตการศึกษาใช้ชื่อต่าง ๆ กัน 8 ชื่อ ปัญหาที่พบมากคือ อาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์²

¹ จุฑารัตน์ วาศวิท, "การศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512)

² สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

ในปีเดียวกันนี้ ยูनुซ บวรสุขประชา ได้ศึกษาริวิจัยเกี่ยวกับ "ปัญหาการบริหารงานโสตทัศนศึกษาของวิทยาลัยครูในภาคกลางของไทย" เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร การจัดบุคลากร การใช้โสตทัศนอุปกรณ์ของอาจารย์ การบริการ การผลิต และงบประมาณ โดยสอบถามจากผู้บริหารศูนย์โสตทัศนศึกษา 8 คน อาจารย์ในวิทยาลัยครู 139 คน จากวิทยาลัยครูในภาคกลางรวม 8 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานของศูนย์มีปัญหาการจัดเวลาอบรมการใช้โสตทัศนอุปกรณ์แก่อาจารย์ ขาดบุคลากรทางบริการและผลิตวัสดุกราฟิก วิทยาลัยบางแห่งไม่มีห้องผลิตโสตทัศนอุปกรณ์ ห้องฉายภาพยนตร์ และห้องเรียนจำนวนมากไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับใช้อุปกรณ์ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังใช้โสตทัศนอุปกรณ์ประกอบการสอนน้อย และศูนย์บางแห่งขาดงบประมาณ¹

ในปี พ.ศ.2518 ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับศูนย์โสตทัศนศึกษาโดยการศึกษาปัญหาความต้องการการใช้โสตทัศนอุปกรณ์ของวิทยาลัยครูต่าง ๆ และเสนอโครงการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษา 3 โครงการคือ โครงการเสนอแนะจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ของมานิต ยอดเมือง² โครงการเสนอแนะเพื่อจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูจันทระเกษม ของ โกวิท วิวัฒน์ศรี³ และโครงการศูนย์โสตทัศนศึกษา

¹ ยูनुซ บวรสุขประชา, "ปัญหาการบริหารงานศูนย์โสตทัศนศึกษาของวิทยาลัยครูในภาคกลางของไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

² มานิต ยอดเมือง, "โครงการเสนอแนะจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูอุบลราชธานี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

³ โกวิท วิวัฒน์ศรี, "โครงการเสนอแนะเพื่อจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูจันทระเกษม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

สำหรับวิทยาลัยครูจันทบุรี ของ อรพรรณ ประภาพันธ์¹ โดยมีวัตถุประสงค์คล้ายกันคือ เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความต้องการ ปัญหาการใช้วัสดุอุปกรณ์ของอาจารย์ นักศึกษา ฝึกสอน ส่วนผลการวิจัยที่ออกมา มีความสอดคล้องกันคือ อาจารย์ส่วนใหญ่ประสบปัญหา การขาดสื่อการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และมีความต้องการให้จัดตั้งศูนย์สื่อการสอน ขึ้นในสถาบันฝึกหัดครูนั้น ๆ

ในปีต่อมาคือ พ.ศ. 2519 นราพร มยุระสาคร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "โครงการเสนอแนะเพื่อจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง" เพื่อ วิเคราะห์ความต้องการ และเสนอแนะโครงการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษา โดยการสอบถาม จากอาจารย์ 92 คน และนักศึกษาฝึกสอน 72 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า งานบริหาร และบริการสื่อการสอนยังไม่มีผู้ดำเนินงานอย่างจริงจัง วิทยาลัยมีสื่อการสอนไม่พอเพียง อาจารย์เองก็นำสื่อต่าง ๆ มาประกอบการสอนน้อย ส่วนนักศึกษาฝึกสอนมีปัญหาคือ ขาด อุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้และทักษะในการใช้และการผลิต ขาดแหล่งยืมอุปกรณ์ ไปใช้ อาจารย์และนักศึกษาจึงเห็นความจำเป็นในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาและเห็นด้วย กับบริการต่าง ๆ ที่จัดให้²

ในปี พ.ศ. 2520 สุรัชย์ สิกขาบัณฑิต ได้ศึกษาวิจัย "โครงการวัสดุทัศนศึกษาของวิทยาลัยครูในประเทศไทย : การกำหนดคุณค่าของความต้องการและข้อเสนอแนะ สำหรับการปรับปรุง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการขาดแคลนในโครงการวัสดุทัศนศึกษา เพื่อเสนอแนะข้อควรปรับปรุงแก้ไขให้งานวัสดุทัศนศึกษาของวิทยาลัยครูได้มาตรฐาน

¹อรพรรณ ประภาพันธ์, "การออกแบบโครงการศูนย์วัสดุทัศนศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูจันทบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี, 2518)

²นราพร มยุระสาคร, "โครงการเสนอแนะเพื่อจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี, 2519)

โดยสอบถามไปยังหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษาของวิทยาลัยครูทั้ง 28 แห่ง และอาจารย์จำนวน 232 คน ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยส่วนใหญ่แยกหน่วยบริการด้านโสตทัศนศึกษาและภาควิชาโสตทัศนศึกษาออกจากกัน และไม่มีวิทยาลัยใดที่รวมหน่วยงานโสตทัศนศึกษาและงานห้องสมุดเข้าด้วยกัน วิทยาลัยครูส่วนใหญ่มีปัญหาขาดแคลนบุคลากร โสตทัศนวัสดุที่มีมากคือ สไลด์ รูปภาพ ส่วนโสตทัศนอุปกรณ์ประเภทเครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องฉายภาพข้าม-ศีรษะมากกว่าประเภทอื่น ๆ วิทยาลัยครูร้อยละ 65.00 จัดอำนวยการความสะดวกด้านการผลิตแก่อาจารย์และนักศึกษา ในด้านการจัดสอนวิชาโสตทัศนศึกษาในระดับ ป.กศ. และ ป.กศ.ชั้นสูง ไม่มีการจัดสอนวิชานี้ อาจารย์ร้อยละ 61.00 ไม่เคยมีประสบการณ์หรือเคยรับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนอุปกรณ์มาก่อน วิทยาลัยครูส่วนใหญ่ประสบปัญหามีงบประมาณไม่เพียงพอ¹

ในปีต่อมา วรกิต วัตต์เข้าหลาม ได้ศึกษาริวิจัยเกี่ยวกับโครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา สำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพของงานเทคโนโลยีทางการศึกษา ปัญหา ความคิดเห็น และความต้องการใช้สื่อการสอน และการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา โดยส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ 118 คน เจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา 3 คน นักศึกษา 25 คน และครูโรงเรียนประถมศึกษาใกล้วิทยาลัยครูมหาสารคาม 25 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการใช้โสตทัศนอุปกรณ์ประกอบการสอนแต่ใช้เพียงครั้งคราว วิทยาลัยมีโสตทัศนอุปกรณ์มากแต่ขาดบุคลากรและงบประมาณ นักศึกษาฝึกสอนของวิทยาลัยส่วนใหญ่มีความรู้ ทัศนคติที่ดีต่อการใช้อุปกรณ์การสอนแต่ประสบปัญหาการผลิต และการใช้มาก เนื่องจากไม่มีแหล่งช่วยผลิตและให้ยืม

¹Surachai Sikkhabandit, "Audio-Visual Programs in the Teachers Colleges of Thailand : An Assessment of Needs and Recommendation for Improvement" Dissertation Abstracts International, Vol. 38, No. 6 (December, 1971): 3231 A

อาจารย์ นักศึกษา ครูโรงเรียนประถมในชุมชนใกล้เคียง มีความต้องการและเห็นด้วยกับบริการต่าง ๆ ที่ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาจะจัดให้¹

พ.ศ.2523 ปรีดา วรปรีดา ได้เสนอโครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ โดยส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ ผู้บริหาร 114 คน นักศึกษา ป.กศ.และ ป.กศ.ชั้นสูง ซึ่งผ่านการฝึกสอนระดับละ 30 คน พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่รู้จักและเคยใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน แต่ใช้บ้างเป็นครั้งคราว เพราะเนื้อหาวิชาที่สอนไม่มีความจำเป็นต้องใช้และประสบปัญหาไม่ได้รับความสะดวกในการนำมาใช้ ส่วนนักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการใช้อุปกรณ์ผลิต แต่ประสบปัญหาการใช้และการผลิต เพราะขาดอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพและไม่มีแหล่งให้ยืม อาจารย์ ผู้บริหาร นักศึกษามีความต้องการและเห็นว่าจำเป็นมากที่จะจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา และให้เป็นหน่วยงานเอกเทศ สังกัดฝ่ายวิชาการ²

ในปีเดียวกันนี้ พรทิพย์ พิมลสินธุ์ (วรกิตโกศาธร) ได้ศึกษาริวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของนักศึกษาและคณาจารย์ที่มีต่อศูนย์บริการสื่อการสอนในมหาวิทยาลัย 3 แห่งในประเทศไทย ผลการศึกษาริวิจัยพบว่า ในปัจจุบันบริการสื่อการสอนนี้อยู่ที่ห้องสมุดและคณะครุศาสตร์ ปัญหาใหญ่ของศูนย์บริการสื่อการสอนคือ ขาดบุคลากรในการดำเนินงาน ขาดงบประมาณ และการบริหารงานไม่ได้รับความสะดวกเต็มที่ อาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการให้มีศูนย์บริการสื่อการสอนอยู่ในภาควิชาของตน เพื่อบริการคณะอาจารย์และ

¹วรกิต วัตต์เข้าหลาม, "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูมหาสารคาม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

²ปรีดา วรปรีดา, "โครงการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูบุรีรัมย์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523)

นักศึกษาในคณะ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยที่มีต่อทบวงมหาวิทยาลัยคือ ให้ตระหนักในความสำคัญและความจำเป็นเกี่ยวกับศูนย์บริการสื่อการสอนนี้ โดยอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ การเตรียมการ การรวบรวมสื่อการสอน บริการ และงบประมาณ¹

งานวิจัยที่เสนอมานี้เป็นการจัดการพัฒนาการเรียนการสอน โดยนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ ด้วยการจัดบริการในรูปแบบของศูนย์บริการสื่อการสอน ซึ่งเป็นบริการทั่ว ๆ ไป มิได้เฉพาะเจาะจงวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งก็มีผลดีในการรวบรวมสื่อการสอนทุกประเภทไว้ในแหล่งเดียวกัน แต่ปัญหาที่พบคือ ไม่สามารถสนองความต้องการในสาขาวิชาเฉพาะต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่มีประสบการณ์ในการแนะนำหรือเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และอีกประการหนึ่งคือ ศูนย์โสตทัศนศึกษาเหล่านี้ได้รวบรวมเฉพาะสื่อการสอนประเภทวัสดุ อุปกรณ์ ทางโสตทัศนศึกษาเป็นสำคัญ ส่วนสื่อการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ อาทิ หลักสูตร หนังสือเรียน วารสาร หนังสือพิมพ์ ทางศูนย์มิได้เก็บรวบรวมไว้ แต่การจัดตั้งศูนย์วิทยบริการการเรียนการสอนภาษาไทยซึ่งเป็นหน่วยงานย่อยนั้น สามารถที่จะจัดรวบรวมสิ่งเหล่านี้และแก้ไขปัญหาที่พบให้หมดไปได้ และจะสามารถสนองความต้องการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนของครู อาจารย์ภาษาไทย และนักศึกษาฝึกสอนภาษาไทยได้อย่างตรงจุดหมายและอย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในปี ค.ศ.1952 แคลเรนซ์ เอช เคิร์ธ (Clarence H. Kurth) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมโสตทัศนศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยในแถบตอนกลาง

¹Pornthip Pimolsindh, Vorakitpokathorn "A Study of Students And Faculty Attitudes toward the Need For Media Resource Centers In three Selected Unilverstus in Thailand," Dissertation Abstracts International (Vol. 41 No. 3 September, 1980): 910 A.

ของภาคตะวันตก เพื่อศึกษาความต้องการด้านโสตทัศนศึกษาและหาลักษณะโครงการโสตทัศนศึกษา ตามความต้องการของคณะศึกษาศาสตร์และสถาบันฝึกหัดครู ผลการวิจัยปรากฏว่า การบริหารงานโสตทัศนศึกษาในมหาวิทยาลัยแยกเป็นเอกเทศ ศูนย์โสตทัศนศึกษาให้บริการทั้งในมหาวิทยาลัยและชุมชน โสตทัศนอุปกรณ์ซึ่งเก็บไว้ที่ศูนย์แห่งเดียวนั้นยังไม่พอกับความต้องการ อาจารย์ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการอบรมด้านโสตทัศนศึกษา แต่ทางศูนย์ยังไม่มีโปรแกรมการฝึกอบรม สถาบันทุกแห่งมีบริการให้ยืมโสตทัศนอุปกรณ์ และมีเจ้าหน้าที่ประจำแต่ละอาคาร คอยบริการโสตทัศนอุปกรณ์ประเภท เครื่องฉาย ส่วนรายได้ของศูนย์นั้นมาจากงบประมาณของวิทยาลัย และจากการให้เช่าโสตทัศนอุปกรณ์ของมหาวิทยาลัย¹

ในปี ค.ศ.1955 โซเฟีย โลซาโน พรูเดนเซียโด (Sofia Lozano Prudenciado) ได้วิจัยเกี่ยวกับ การจัดเสนอโปรแกรมโสตทัศนศึกษาสำหรับวิทยาลัยครูฟิลิปปินส์. เพื่อเสนอแนะโครงการโสตทัศนศึกษาที่สามารถจัดขึ้นได้โดยพิจารณาถึงพื้นฐานของแหล่งอุปกรณ์ และความต้องการ ผลการวิจัยปรากฏว่า มีอาจารย์บางคน que เห็นความสำคัญของโสตทัศนอุปกรณ์ แต่อาจารย์อีกไม่น้อยที่ไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญ ส่วนหน่วยงานโสตทัศนศึกษาเป็นหน่วยงานที่สังกัดฝ่ายวิชาการ ในการบริหารโครงการยังไม่สมบูรณ์ ยังไม่มีฝ่ายผลิต การเก็บรักษาและการบริการอุปกรณ์ยังไม่มีดี ขาดการประเมินผลการวิจัย และวิทยาลัยเหล่านี้ต้องการศูนย์โสตทัศนศึกษาที่มีงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร ตลอดจนมีการอบรม ให้ความรู้ทางด้านโสตทัศนศึกษาด้วย²

¹Clarence H. Kurth, "A Survey of Audio-Visual Programs in School of Education of Selected Midwestern Universities" Thesis Abstract Series, No. 3 (Indiana: Indiana University, 1952), pp. 73-79.

²Sofia Lozano Prudenciado, "A Proposed Audio-Visual Program for the Philippines Normal College" Thesis Abstract Series, No. 7 (Indiana : Indiana University, 1956), pp. 234-244.

ในปี ค.ศ.1957 มัวไรซ์ บี แคมป์ (Maurice B. Camp) ได้ศึกษาองค์ประกอบของการใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ของครู เพื่อศึกษาว่าอะไรเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ของครู ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์และระดับความรู้ในการใช้ของครู มีความสัมพันธ์กัน คือ ครูที่มีความรู้เกี่ยวกับวัสดุทัศนูปกรณ์มากจะใช้นาน
2. ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ในสมัยที่เป็นนักเรียนฝึกหัดครู มีอิทธิพลต่อการใช้ในขณะที่เป็นครู
3. ผู้บริหารและครูเชื่อว่า วิชาวัสดุทัศนศึกษาเบื้องต้นมีความจำเป็น ควรบังคับให้ครูเรียนทุกคน
4. โดยทั่วไปแล้วสื่อการสอนในโรงเรียนยังมีไม่พอเพียง¹

ในปี ค.ศ.1964 ชาร์ล เอฟ ชุลเลอร์ (Charles F. Schuller) เฮนรี เจ สเคลลี (Henry J. Skelly) และดอนัลด์ สกอตต์ (Donald Scott) ได้วิจัยเกี่ยวกับความต้องการวัสดุทัศนศึกษาในรัฐฮาวาย และเสนอแนะว่าควรตั้งศูนย์วัสดุทัศนศึกษาขึ้นตามท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ สถานศึกษา โดยมีผู้อำนวยการทางวัสดุทัศนศึกษาของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้อาจารย์ผู้สอนได้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อการสอนใหม่ ๆ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญทางวัสดุทัศนศึกษาจากมหาวิทยาลัยมาเป็นวิทยากรอีกด้วย²

¹Maurice B. Camp, "Some Factors Related to the Utilization of Audio-Visual Materials, with Suggestions for Teacher Preparation in this Area" Dissertation Abstract, (1958), 18 : 155.

²Charles F. Schuller, Henry J. Skelly, and Donald Scott, "Survey of Audio-Visual Education in Hawaii : Its Status and Need." A.V. Communication Review, (Vol.12 No. 1 Spring 1964): 125-126.

หลังจากนั้นอีก 1 ปี คือ ค.ศ.1965 โทมัส อัลแลน คลินตัน (Thomas Allan Clinton) ได้ศึกษาปัญหาของครูใหม่ในรัฐเท็กซัส พบว่าครูใหม่มีปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอนหลายประการ เช่น มีความลำบากใจในการใช้วัสดุอุปกรณ์ ไม่ทราบจะเลือกสื่อการสอนให้เหมาะกับระดับความสามารถของนักเรียนได้อย่างไร ไม่มีเวลาเตรียมอุปกรณ์อย่างเพียงพอ นอกจากนั้นยังหาแหล่งวัสดุที่ตีพิมพ์ ตลอดจนหาที่เก็บอุปกรณ์ไม่ค่อยได้¹

ต่อมาในปี ค.ศ.1969 ริชาร์ด อัลแลน มาร์โจเอลส์ (Richard Allan Margoelles) ได้ศึกษาทัศนคติการใช้สื่อการสอนใหม่ ๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยจัดมาบริการแก่อาจารย์ในคณะต่าง ๆ พบว่า อาจารย์นิยมใช้เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะมากที่สุด รองลงมาคือกระดานดำ และที่ใช้น้อยที่สุดคือ เครื่องฉายภาพทึบแสงและเครื่องช่วยสอน การที่ใช้เครื่องมือโสตทัศนศึกษา มากหรือน้อยนั้น เนื่องมาจากวัสดุอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาที่มีอยู่ไม่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่สำคัญได้หมด ทั้งยังเสียเวลาในการเตรียมตัวเลือกใช้เครื่องมือเหล่านี้ ห้องเรียนที่มีอยู่ก็ขาดความเหมาะสม เครื่องมือเครื่องใช้ชำรุดและล้าสมัย ภาควิชาต่าง ๆ ไม่สนับสนุนในการใช้เครื่องมือและวัสดุโสตทัศนศึกษา²

¹Thomas Allan Clinton, "A Study of Problem Encountered by One Hundred Graduated of East State University and the Functional Relationship Between these Problems and the Teacher Education Program" Dissertation Abstracts, Vol 27 No 6, 1966 : 1683 A.

²Richard Allan Margoelles, "A Study of Media Use, Attitude and Barriers as Measurement for Evaluating the Influence of Extra Media Support Service Faculty Teaching in Classroom" Doctorial Dissertation, (Michigan State University, 1969) p. 206.

ในปี ค.ศ.1971 เอลวิส ฮิวส์ อาร์เทอร์บิวรี่ (Elvis Hugh Arterbury) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนูปกรณ์ของครูในรัฐเท็กซัส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ครูได้ใช้ศูนย์บริการหรือไม่ และสาเหตุที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการใช้ ปรากฏว่า ครูได้ใช้ศูนย์บริการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะครูที่สอนวิชาเฉพาะ เช่น สังคมศึกษา และครูที่สอนในระดับประถมศึกษา ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมการใช้มาก่อนจะใช้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม และอุปสรรคที่สำคัญในการใช้โสตทัศนูปกรณ์ก็คือ การรับ-ส่ง เครื่องมือ เหล่านี้ล่าช้ามาก¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Elvis Hugh Arterbury, "Teacher Utilization of Media Service Provides by the Regional Education Services Centers in Texas." Dissertation Abstracts International, (Vol. 32, No. 3 March 1972): 4825-4826 A.